

Yetişkin Bağlanma Stilleri Ölçeklerinin Türk Örneklemini Üzerinde Psikometrik Değerlendirmesi ve Kültürlerarası Bir Karşılaştırma

Nebi Sümer*
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Derya Güngör
Ankara Üniversitesi

Özet

Son yıllarda yetişkin bağlanma stilleri (güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız) yaygın olarak dörtlü bağlanma modeli (Bartholomew ve Horowitz, 1991) kapsamında incelenmektedir. Bu çalışmada birbirini izleyen üç ayrı çalışma ile, bağlanma stillerini önerilen model temelinde ölçen iki ölçeğin güvenilirlik ve geçerliği incelenmiş ve kültürlerarası bir karşılaştırma yapılmıştır. Birinci çalışmada, tek maddeli ölçümlere dayanan İlişki Anketinin (İA) ve çok maddeyle ölçülen İlişki Ölçekleri Anketinin (İÖA) Türk örneklemini üzerinde yeterli düzeyde güvenilirlik, değişmezlik ve birleşen geçerliği gösterdiği, ancak bu iki ölçeğin katılımcıları bağlanma stilleri içinde gruplandırma açısından yeterli düzeyde çakışmadığı bulunmuştur. İkinci çalışmada, öncelikle birinci çalışmanın bulguları tekrarlanmış ve dört temel bağlanma stilinin (profilinin) Türk kültüründe de dörtlü bağlanma modeli çerçevesinde tanımlanabileceği gösterilmiştir. Aynı zamanda, ölçeklerin yapı geçerliğini destekler şekilde bağlanma stillerinin altta yatan zihinsel modeller (benlik ve başkaları modeli) temelinde örgütlendiği ve ele alınan sonuç değişkenleriyle beklendiği yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Son çalışmada Türkiye ve ABD'deki üniversite öğrencileri karşılaştırılarak, her iki kültürde de ölçeklerin benzer psikometrik özelliklere sahip olduğu gösterilmiş ve İÖA'nın İA'dan daha tutarlı sonuçlar verdiği saptanmıştır. Ayrıca, iki kültür arasındaki farklılıkların daha çok güvensiz bağlanma kategorileri arasında olduğu ve Türk örnekleminde saplantılı, Amerikan örnekleminde de kayıtsız ve korkulu stillerin daha yüksek oranlarda temsil edildiği bulunmuştur. Bulgular, bağlanma literatüründeki ölçme problemleri ve kültürlerarası farklılıklar ışığında tartışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Bağlanma stilleri, İlişki Anketi, İlişki Ölçekleri Anketi, güvenilirlik, değişmezlik, yapı geçerliği, kültürlerarası karşılaştırma

Abstract

In recent years, adult attachment styles (secure, fearful, preoccupied, and dismissing) have been widely investigated within the framework of four-category model (Bartholomew and Horowitz, 1991). In three consecutive studies, the reliability and validity of two commonly used measures of attachment styles were examined on the Turkish sample and a cross-cultural comparison with a U.S. sample was made. Results of the Study 1 revealed that both the single and multi-item measures of attachment styles (Relationships Questionnaire; RQ and Relationships Scales Questionnaire; RSQ) have satisfactory level of reliability, stability and convergent validity. However, these two measures did not correspond in classifying respondents into the four attachment groups in an acceptable degree. Study 2, first, replicated the results of study 1 and second, demonstrated that the four attachment styles can be sufficiently identified among Turkish students. Supporting the construct

* Yazışma adresi: Y. Doç. Dr. Nebi Sümer, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, 06351 Ankara. e-posta: nebi-sumer@metu.edu.tr

Yazarların Notu: Üçüncü çalışmadaki Amerikan örneklemini verisinin bu çalışmada kullanılması için izin veren sayın Dr. Catherine Cozzarelli'ye, yol gösterici yönlendirmeleri ve değerli katkıları nedeniyle bu makaleyi değerlendiren akademik danışmanlara teşekkür ederiz. Ayrıca, araştırma verilerinin bilgisayara yüklenmesine yardım eden Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğrencileri Arzu Alptekin, Sevda Avunduk, Ayşegül Çiğner ve Gamze Gölalmiş'a teşekkür ederiz.

validity of the attachment scales, findings indicated that the four attachment styles were organized around the two underlying dimensions of attachment (models of self and others), and they were related to the outcome variables employed in the study consistent with the assumptions of attachment theory. The final study permitted a comparison of Turkish sample with American students from the perspective of four- category model. It was found that although the attachment scales had compatible psychometric quality in both cultures, the RSQ was relatively more consistent than the RQ across the two samples. Furthermore, cultural differences in attachment styles were found especially among the insecure styles and students with preoccupied styles in the Turkish sample and those with dismissing and fearful styles in the American sample seemed to be overrepresented. Findings were discussed in the light of attachment literature regarding the measurement issues and cross-cultural differences.

Key words: Attachment styles, The Relationship Scale, The Relationships Scales Questionnaire, reliability, stability, construct validity, cross-cultural comparison

Hazan ve Shaver'in (1987) romantik ilişkilerde bağlanma stillerini (attachment styles) inceleyen araştırmalarının ardından, Bowlby'nin (1969, 1973, 1980) bağlanma kuramı yetişkinlerin yakın ilişkilerinde yaşadıkları (romantik ilişkiler, evlilik ve arkadaşlık) duygu, biliş ve davranışları incelemek için kuramsal bir çerçeveye oluşturmuştur (Bartholomew, 1993; Hazan ve Shaver, 1994). Hazan ve Shaver (1987), yetişkin bağlanma stillerini Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall'ın (1978) çocuklarda gözlenen üç bağlanma biçimini temel alarak geliştirdikleri üçlü sınıflama yöntemi ile ölçmüşlerdir. Bu sınıflama ve ölçme yöntemi halen yaygın olarak kullanılmasına karşın, son yıllarda, yetişkinlikte bağlanma biçimlerini ölçmeyi hedefleyen çok sayıda bağlanma ölçeği geliştirilmiştir (örn, Bartholomew ve Horowitz, 1991; Brennan ve Shaver, 1995; Simpson, 1990). Bu makalede Bartholomew ve Horowitz'in (1991) geliştirdikleri Dörtlü Bağlanma Modeli'nin (DBM) Türk örneklemini üzerindeki geçerliği araştırılmaktadır. Aşağıdaki bölümlerde, önce çocukluk ve yetişkinlikte bağlanmayla ilgili kuramsal yaklaşımlar ve görgül araştırmalar özetlenmekte ve birbirini izleyen üç araştırmada, DBM'ni temel alarak geliştirilen iki ölçeğin güvenilirliği ve yapı geçerliği sınanmaktadır. Son olarak, DBM'nin kültürlerarası geçerliği, Türkiye ve A.B.D. örneklemleri karşılaştırılarak incelenmektedir.

Bağlanma Sistemi ve Zihinsel Modeller

Bowlby'ye (1969, 1973, 1979, 1980) göre Bağlanma Kuramı insanların kendileri için önemli olan başkalarıyla güçlü duygusal bağlar kurma

eğiliminin nedenlerini açıklayan bir yaklaşımdır. Duygusal bağ kurma eğilimi ve gereksinimi yeni doğanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli ve gelişimsel açıdan işlevsel olan bağlanma sistemini ifade eder. Bağlanma sistemi, yeni doğanların onlara bakan kişiye/kişilere (genellikle anneye¹) fiziksel yakınlığını güçlü tutarak hem çocukların çevreden gelebilecek tehlikelerden korunmasına yardım eder hem de onlara çevreyi keşfetmeleri için gerekli koşulları sağlar. Bu nedenle, bakıcı ile yakınlığın korunması bağlanma sistemi içindeki en temel hedeftir ve bu sayede yeni doğanlara güven içinde gelişebilecekleri bir alan sağlanır. Bowlby'ye göre, yakınlık çocuğun çevresini keşfetmede kullanabileceği 'güvenli bir temel' ve tehlike anında korunabileceği 'sağlam bir sığınak' işlevi görür. Bakıcının 'ulaşılabilirliği' tehdit edildiği anda bağlanma sistemi otomatik olarak etkinleşir. Bu durumda, bakıcının çocuğa göstereceği tepkilerin kalitesine bağlı olarak, etkinleşen bağlanma sistemi ya bakıcı ile temasın yeniden kurulmasını ve ilişkinin onarılmasını kolaylaştırır ve böylece 'hissedilen güvenlik' sağlanır ya da sonuçta çocukta kaygı ve huzursuzluk yaratacak olan ayrılığı protesto tepkileri ortaya çıkar. Bakıcıdan uzun süre ayrı kalma, bağlanmanın çözülmesi (detachment) anlamına gelen sosyal çevreden kopma veya geri çekilmeyle sonuçlanabilir. Kısaca, bağlanma sistemi, çocukların bakıcıları ile ilişkileri temelinde

¹ Bağlanma literatüründe anne kavramı yerine daha çok bakan veya büyüten anlamına gelen "caregiver" kavramı kullanılmaktadır. Bu makalede bu anlamda "bakıcı" kavramı kullanılmıştır. Bağlanma kuramına göre anne dışındaki kişiler de birincil bağlanma figürü olabilirler.

gözlenen dört davranış örüntüsü ile tanımlanabilir: yakınlığı arama ve koruma, ayrılığı protesto etme, keşfetme etkinlikleri için bakıcıyı 'güvenli bir üs' olarak kullanma ve son olarak, destek ve güvenlik için bakıcıyı 'sağlam bir sığınak' olarak kullanma (Hazan ve Shaver, 1994; Rothbard ve Shaver, 1994). Main'in (1990) 'birincil koşullu stratejiler' olarak tanımladığı bu davranışlar sağlıklı bağlanmanın oluşmasında önkoşullar olarak kabul edilir ve çocukların çevreye uyumunu kolaylaştırır.

Yalnızca 'güvenli bağlanma' ilişkisinin olduğu durumda çocuklar stres yaratan koşullar altında güvenlik duygusunu koruyabilir ve keşfetme davranışlarını etkin olarak gösterebilirler. Güvenli bağlanmanın gelişmesi için de çocuğun kesintisiz, tutarlı tepki veren, duyarlı ve her zaman ulaşılabilir bir bakıcıya sahip olması gerekir. Eğer bakıcı duyarsız, aşırı müdahale edici ve önceden yordanamayan tepkiler gösterirse çocuk kaygılı bağlanma davranışları gösterir. Bakıcının reddedici olması veya bakım konusunda aşırı ihmalkar davranması çocuğun zamanından önce bağımsız olmayı istemesine veya bağlanma nesnesinden kopma eğilimi göstermesine yol açabilir. Main'in (1990) 'ikincil koşullu stratejiler' olarak tanımladığı bu tür 'güvensiz' bağlanma davranışları, kısa dönemde çocukların uyum sağlamaya yönelik başa çıkma çabaları olarak işlev görmesine karşın, bu tür davranışların sıklıkla tekrarlanmasından doğacak olan olumsuz beklentilerin (şemaların) ileride yetişkin ilişkilerinde sorunlara yol açtığına inanılmaktadır (Bartholomew, 1993; Rothbard ve Shaver, 1994).

Erken yaşlarda sürekli kullanılması sonucu, benlik, başkaları ve sosyal ilişkiler hakkındaki bilgiyi örgütleyen ve işlemleyen zihinsel modeller (veya içsel çalışan modeller) şekillenir. Bowlby'ye (1973) göre, birincil koşullu stratejilerin tutarlı olarak kullanılması kişinin kendisini sevmeye değer olarak algıladığı olumlu benlik modelinin ve başkalarını güvenilir, ulaşılır, tutarlı ve destekleyici olarak algıladığı olumlu başkaları modelinin gelişmesine yol açar. Benzer şekilde, ikincil koşullu stratejilerin sıklıkla kullanılması da değersizlik duyguları ile tanımlanan olumsuz benlik modelinin ve başkalarının güvenilmez, tutarsız ve soğuk olarak algılandığı olumsuz başkaları modelinin

oluşmasına yol açabilir (Main, 1990; Rothbard ve Shaver, 1994).

Bilişsel şemalara benzer bir şekilde, bilinçli kontrol dışında çalışan zihinsel modeller kişinin hem kendi hem de başkalarının, özellikle bağlanma figürünün davranışlarını yorumlamasını etkiler ve kişilerarası ilişkilere ilişkin beklenti ve inançları yönlendirir. Diğer bir deyişle, erken yaşlardaki bağlanma yaşantıları temelinde oluşan zihinsel modeller hem kişinin kendisine ilişkin beklenti, inanç ve duygularını, özellikle de özsaygısını hem de başkalarına duyulan güven ve sosyal ilişkilerde hissedilen rahatlık düzeylerini etkiler (Cassidy, 1988; Hazan ve Shaver, 1994). Bebeklik ve çocukluk dönemindeki bağlanma konusunda yapılan araştırmalar, 12 aylık çocukların bağlanma figürlerine ilişkin doğrudan gözlenebilir beklentilere sahip olduklarını göstermektedir (Bartholomew, 1993; Miller, 1993). Benlik ve başkalarına ilişkin zihinsel modeller oluştuktan sonra katılışlar ve değişime direnç gösterirler. Özellikle bağlanma figürü ile kurulan ilişkiler genel olarak olumsuz ise zihinsel modeller esnekliklerini göreceli olarak kaybederler ve değişime yüksek düzeyde direnç gösterirler (Bretherton, 1992; Noller ve Feeney, 1994).

Bağlanma Stilleri

Zihinsel modellerin olumlu veya olumsuz olması, ilişkilerinde hissedilen güvenliği korumaya çalışan bir kişinin (1) sosyal çevrenin (özellikle de kişi için önemli olan başkalarının) sergilediği tepkileri ne derece tutarlı ve güvenilir olarak algıladığını ve (2) kişinin kendisini ne ölçüde sevmeye değer bulduğunu doğrudan etkiler. Bu farklılaşan algılar da görelilik olarak durağan bir kişilik özelliği olan bağlanma stilini belirler (Bowlby, 1973; Main, Kaplan ve Cassidy, 1985).

Ainsworth ve arkadaşları (1978), "Yabancı Durum" olarak bilinen deneysel bir yöntemle Bowlby'nin kuramının temel sayıltılarını sınamışlardır. Bu yöntemde, 12-18 aylık küçük çocuklar sistemli olarak kısa aralıklarla önce annelerinden ayrılır, sonra bir yabancı ile yalnız bırakılır ve son olarak tekrar anneleri ile biraraya getirilir. Bu yolla çocukların bağlanma sistemlerinin aktive edilmesi amaçlanmaktadır. Çocukların ayrılma, yeniden birleşme ve yabancıyla

yalnız kalma durumlarındaki tepkilerini göz önüne alarak Ainsworth ve arkadaşları, çocukları üç tipik bağlanma stili içinde sınıflandırmışlardır: güvenli (secure), kaygılı/kararsız ya da kaygılı/dirençli (anxious/ambivalent), ve kaçınan (avoidant). Güvenli bağlanma stili içinde sınıflandırılan çocuklar, anneleri tarafından yalnız bırakıldıklarında doğal olarak kısmen huzursuz olmakta ancak panik yaşamadan anneleri ile yakınlık ve temas aramakta, yeniden birleşmeden sonra da kolayca sakinleşmekte ve çevreyi keşfetmeye devam etmektedirler. Kaygılı/kararsız bağlanma stili içinde sınıflandırılan çocuklar anneleri ayrıldığında yoğun bir kaygı, gerilim ve kızgınlık yaşamakta, yabancı ile iletişimi reddetmekte, anneyle yeniden birleşmeden sonra da kolaylıkla sakinleşmemekte ve çevreyi keşfetmek yerine annelerine sıkıca yapışıp birlikte olmak istemektedirler. Kaçınan bağlanma stili sergileyen çocuklar ise ayrılma anından çok fazla etkilenmemekte, yeniden birleşmeden sonra da anneleri ile temas kurmaktan kaçınmakta ve dikkatlerini daha çok oyuncaklara verir görünmektedirler. Batı ülkelerinde bu yöntemle yürütülen çalışmalarda, çocukların yaklaşık % 55-60'ı güvenli bağlanma, % 15'i kaygılı/kararsız bağlanma ve % 25'i kaçınan bağlanma stili içinde sınıflandırılmıştır (Compos, Barrett, Lamb, Goldsmith ve Stenberg, 1983).

Yukarıdaki bulgularla tutarlı olarak, Ainsworth ve arkadaşları (1978), güvenli bağlanma gösteren çocukların annelerini genelde duyarlı ve çocuklarından gelen isteklere olumlu tepkiler veren kişiler olarak tanımlamışlardır. Buna karşı, kaygılı/kararsız çocukların annelerinin genel olarak tutarsız tepkiler gösterdikleri ve/veya çocuklarının etkinliklerini sıklıkla kesintiye uğrattıkları ve gereksiz müdahalelerde buldukları belirtilmiştir. Kaçınan çocukların anneleri ise genellikle soğuk, çocuklarının yakınlık isteklerini reddeden ve çocuklarıyla yakın beden temasından kaçınan kişiler olarak tanımlanmıştır. Bu alanda yürütülen benzer çalışmalarda da, Ainsworth ve arkadaşlarının bulguları desteklenmiş ve erken yaşlarda gözlenen bağlanma stillerinin bebeklik (Waters, 1978), çocukluk (Main ve ark., 1985) ve ergenlik dönemlerinde fazla değişmediği gösterilmiştir (Grossmann ve Grossmann, 1991).

Yetişkin Bağlanma Stilleri

Bowlby (1973, 1979), bağlanmanın beşikten mezara kadar uzanan, yaşam boyu bir süreç olduğunu ve erken yaşlarda oluşan zihinsel modellerin çok fazla değişime uğramadan yetişkinlikte de işlev gördüğünü ileri sürmektedir. Bağlanma konusundaki araştırmalar uzun süre bebeklik ve çocukluk dönemleri ile sınırlı kalmıştır. Ancak son yıllarda, Bowlby ve Ainsworth'un yaklaşımları yetişkinlik dönemi için de sınanmaya başlanmıştır (Bkz., Hazan ve Shaver, 1994). İlk olarak Main ve ark. (1985), yarı yapılandırılmış bir görüşme ölçeği kullanarak yetişkinlerin çocukluk anıları ve deneyimleri temelinde Ainsworth'un öne sürdüğü üç bağlanma stilinin yetişkinlik için de geçerli olabileceğini göstermişlerdir. Bundan bağımsız olarak, Hazan ve Shaver (1987) romantik sevgiyi bir bağlanma süreci olarak tanımlamış ve romantik ilişkilerdeki tutum ve inançları temelinde yetişkinlerin, Ainsworth ve arkadaşlarının sınıflandırmalarına paralel olarak gruplanabileceğini ileri sürmüşlerdir. Ainsworth ve arkadaşlarının tanımladıkları bağlanma prototiplerini romantik ilişkilere uyarlayan Hazan ve Shaver her bir bağlanma stiline karşılık gelen üç paragraftan oluşan bir bağlanma stilleri ölçeği geliştirmişlerdir. Bu çalışmada güvenli bağlanma stilinin kendilerini en iyi tanımladığını belirten katılımcıların, diğer gruplara oranla, hem romantik ilişkileri hem de çocuklukta ebeveynleriyle olan ilişkileri hakkında daha olumlu yaşantı ve inançlara sahip oldukları saptanmıştır. Beklendiği gibi, güvenli bağlanmanın ilişkilerde hissedilen güven ve yakınlıkla olumlu, kıskançlıkla da olumsuz yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Diğer taraftan, kaygılı/kararsız katılımcılar ilişkilerinde aşırı derecede kıskanç, eşlerine ve ilişkilerine takıntılı ve sıklıkla duygusal iniş çıkışlar yaşayan kişiler olarak tanımlanmıştır. Kaçınan bağlanma stilini seçen katılımcılar ise diğer gruplara oranla başkalarına en az güven duyan, ilişkiler ve romantik sevgi hakkında olumsuz beklenti ve inançlara sahip, yakınlık kurmaktan kaçınan kişiler olarak betimlenmişlerdir.

Hazan ve Shaver'in bulguları yakın ilişkileri inceleyen çok sayıdaki çalışmada tekrarlanmıştır. Bu çalışmalarda özellikle yakın ilişkilerde yaşanan temel duygusal, bilişsel ve davranışsal süreç ve

sonuçların bağlanma stilleri ile bağlanma kuramının öngördüğü doğrultuda ilişkili olduğu gösterilmiştir (bu araştırmaların kapsamlı bir özeti için bkz. Bartholomew, 1993; Hazan ve Shaver, 1994; Shaver ve Hazan, 1993). Aynı zamanda yetişkinlerin bağlanma stilleri içindeki dağılımı (yaklaşık % 55 güvenli, % 20 kaygılı/kararsız ve % 25 kaçınan), Ainsworth'ün Yabancı Durumu temelinde yapılan araştırmalarda erken yaştaki çocukların dağılımı ile benzeşmektedir (örn., Carnelley, Pietromonaco ve Jaffe, 1994; Collins ve Read, 1990; Kirkpatrick ve Davis, 1994; Simpson, 1990). Benzer bulgular ve dağılımlar batı kültürüne sahip Avustralya (Feeney ve Noller, 1990) ve İsrail (Mikulincer, Florian ve Tolmacz, 1990) gibi diğer Batılı ya da "bireyci" ülkelerde de elde edilmiştir.

Ancak, yetişkinlikte bağlanma ilişkisini çalışan araştırmacılar çocuk ve ebeveyn arasındaki bağlanma ile romantik çiftler arasındaki bağlanma arasında farklılıklar olduğunu da özellikle vurgulamaktadırlar. Örneğin, Shaver, Hazan ve Bradshaw (1988) romantik sevginin bağlanma, bakım (caregiving) ve cinsel birleşme sistemlerini içerdiğini ve bu yönleriyle erken yaşlardaki bağlanmadan farklılaştığını belirtmektedir. Ayrıca yetişkinlikte gözlenen bağlanma stillerinin sayısı konusunda da farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bartholomew (1990) hem çocuklar hem de yetişkinlerin yer aldığı ve özellikle görüşme yönteminin kullanıldığı çalışmalarda kaçınan bağlanma stili içinde sınıflandırılan kişilerin kendi içlerinde farklı davranış örüntüleri gösterdiklerini belirtmektedir. Yakın ilişkilere önem ve değer vermeyen, ilişkilerinde gerilim yaşadıklarını reddeden kişilerle, başkalarına yakın olduklarında rahatsızlık duyan ve ilişkilerinde kaygı ve gerilim hissettiklerini belirten kişilerin bağlanma biçimlerinin farklı olduğu ileri sürülmüştür. Bu nedenle, Bartholomew (1990; Bartholomew ve Horowitz, 1991) bağlanma stillerini yukarıda belirtilen farklılıkları da dikkate alarak, Bowlby'nin zihinsel modeller kavramı temelinde yeniden tanımlamıştır.

Bartholomew'in Dörtlü Bağlanma Modeli (DBM)

Bowlby'ye (1973) göre bağlanma deneyimleri temelinde gelişen zihinsel modeller iki ana boyut içermektedir. Bunlar, (a) "bağlanma

figürünün genel olarak korunma ve destek çağrılarına karşılık veren türden biri olarak görülüp görülmediği; (b) kişinin kendisini başkaları, özellikle de bağlanma figürü tarafından yardıma değer birisi olarak görüp görmediğidir. Mantıksal olarak, bu değişkenler birbirinden bağımsızdır. Uygulamada ise iç içe geçmiş bir durumdadırlar. Sonuç olarak, bağlanma figürü modeli ve benlik modeli birbirlerini tamamlayıcı ve karşılıklı olarak birbirlerini doğrulayıcı biçimde gelişirler" (s. 204). Bu tanımlamaya bağlı kalarak Bartholomew (1990; Bartholomew ve Horowitz, 1991), benlik ve başkaları modellerinin bağlanma stillerini belirleyen temel boyutlar olduğunu ileri sürmektedir. Benlik modelinin olumlu olması başkalarının onayından bağımsız olarak var olan, içselleştirilmiş özsaygı ve 'sevilebilirlik' duygusu olarak betimlenebilir. Benlik modelinin olumsuz olması ise düşük özsaygı ve başkalarından onay alma gereksinimi ile ilişkilidir. Olumlu başkaları modeli kişi açısından önemli başkalarının ulaşılabilirlik ve güvenilebilirliğine ilişkin beklentileri içerir ve başkalarından yakınlık ve destek arama gibi davranışları yönlendirir. Bu modelin olumsuz olması ise yakınlık kurmaktan kaçınma, sosyal destek alma ve sağlama konusunda kayıtsız kalma ve ilişkilerde olumsuz beklentilere sahip olma şeklinde betimlenebilir (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Feeney ve Noller, 1994; Griffin ve Bartholomew, 1994a, 1994b).

Bartholomew ve Horowitz (1991) bağlanma stillerini, olumlu ve olumsuz kutuplarda değerlendirilen zihinsel modellerin kesiştiği noktada tanımlamışlardır ve böylece iki boyutun topolojik düzeyde çaprazlanmasından dört temel bağlanma stiline ortaya çıkacağını ileri sürmüşlerdir. Şekil 1'de görüldüğü gibi, (1) güvenli bağlanma stili olumlu benlik ve başkaları modellerinin bileşimini içermektedir. Bu anlamda, güvenli kişiler olumlu benlik algısını ve kendini sevmeye değer görme duygusunu başkalarının güvenilir, destek veren, ulaşılabilir ve iyi niyetli olduğuna dair olumlu beklentilerle birleştirir. Bu özellikleriyle güvenli kişiler hem başkalarıyla kolaylıkla yakınlık kurabilir hem de özerk kalmayı başarabilirler. (2) Saplantılı (preoccupied) bağlanma stili olumsuz benlik modeli ile olumlu başkaları modelinin birleşimi olarak

tanımlanmaktadır. Saplantılı bağlanma, kendini değersiz hissetme veya sevilmeye değer görmeme duyguları ile başkalarına ilişkin olumlu değerlendirmeleri yansıtır. Bu nedenle saplantılı bağlanan kişiler yakın ilişkilerde kendini doğrulama ya da kanıtlama eğilimi gösterirler. Bu kişiler

sürekli olarak ilişkileri ile takıntılıdır ve ilişkilerinden pek de gerçekçi olmayan beklentilere sahiptirler. Kuramsal olarak, güvenli ve saplantılı bağlanma stilleri Hazan ve Shaver'in güvenli ve kaygılı/kararsız stillerine karşılık gelmektedirler.

		BENLİK MODELİ (Bağımlılık)	
		Olumlu (Düşük)	Olumsuz (Düksek)
Olumlu (Düşük) BAŞKALARI MODELİ (Kaçınma) Olumsuz (Yüksek)	GÜVENLİ	Yakınlık kurma konusunda rahat ve özerk	SAPLANTILI İlişkilere takıntılı
	KAYITSIZ	Yakınlığa karşı kayıtsız ve karşıt-bağımlı	KORKULU Yakınlıktan korkan ve sosyal açıdan kaçınan

Şekil 1. Dörtlü bağlanma modeli

Not: Bartholomew ve Horowitz'den (1991) uyarlanmıştır.

DBM, Hazan ve Shaver'in modelinden farklı olarak iki tür kaçınan bağlanma stili önermektedir: Korkulu (fearful) ve kayıtsız (dismissing) stiller. Korkulu bağlanma stili olumsuz benlik ve başkaları modelleri ile tanımlanırken, kayıtsız bağlanma stili olumlu benlik fakat olumsuz başkaları modeli ile tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, korkulu stil tam olarak güvenli bağlanma stiline karşıttır ve bireysel değersizlik duyguları ile başkalarının güvenilmez ve reddedici olduğuna ilişkin beklentileri yansıtır. Kayıtsız stil ise kendine değer verme (yüksek özsaygı) ve başkalarına karşı olumsuz tutuma sahip olmanın karışımı ile tanımlanır. Kayıtsız stile sahip kişiler, özerkliğe aşırı derecede önem verirler ve başkalarına olan gereksinimi ve yakın ilişkilerin gerekliliğini savunmacı bir şekilde reddederler (Bartholomew, 1990). Bartholomew'a göre, kayıtsız kişiler yakınlık duygusundan yoksun kalma pahasına özerklik duygusuna ve yüksek özsaygıya sahip olurlar. Hazan ve Shaver'in üçlü bağlanma yaklaşımı ile Bartholomew'in DBM'ni karşılaştıran çalışmalar genellikle iki farklı kaçınan (korkulu ve kayıtsız) bağlanma stiline ilişkin

kanıtlar sunmuştur (örn., Brennan, Shaver ve Tobey, 1991). Bartholomew'in önerdiği dört bağlanma stili çerçevesinde yürütülen çalışmalar da tutarlı olarak korkulu ve kayıtsız bağlanma stillerinin zihinsel modeller temelinde farklılaştıklarını göstermiştir. Örneğin, Bylsma, Cozzarelli ve Sümer (1997), kayıtsızların korkularına oranla daha yüksek düzeyde benlik saygısına sahip olduklarını ve bu kişilerin gerçek ve ideal benlik kavramları arasında daha az farklılıklar bulunduğunu göstermişlerdir.

Şekil 1'de gösterildiği gibi, DBM'ye göre, dört bağlanma stiline 'ilişkilerde bağımlılık' ve 'yakınlıktan kaçınma' boyutlarında da farklılıklar göstermesi beklenir. İlişkilerde bağımlılık düzeyini gösteren yatay eksen, yüksek bağımlılık başkalarının onay ve takdirine dayanan bir benlik değerini ifade eder. Düşük bağımlılık ise, içselleşmiş ve başkalarının onayından görece bağımsız olarak tanımlanan benlik değerine karşılık gelmektedir. Dikey eksen, yer alan yakınlıktan kaçınma boyutu yakın ilişkilerde bulunmaya isteklilik düzeyini ve başkalarına ilişkin beklentilerin niteliğini yansıtır. Kayıtsız ve korkulu

stile sahip kişiler kaçınma bağlamında birbirlerine benzerlerken, olumlu benlik değerini korumak için başkalarına olan gereksinim (bağımlılık) açısından birbirlerinden farklılaşırlar. Benzer şekilde, saplantılı ve korkulu stile sahip kişiler olumlu benlik değeri için başkalarına olan gereksinim konusunda birbirlerine benzerlerken, yakınlık kurma isteği açısından farklılaşmaktadır. Saplantılı bağlanan kişiler bağımlılık gereksinimlerini karşılamak için sürekli başkalarına ulaşma çabası gösterirlerken, korkulu bağlananlar sonunda hayal kırıklığı yaşamamak için yakınlıktan kaçınırlar.

Son yıllarda, Bartholomew ve arkadaşları tarafından yürütülen çalışmalarda dört bağlanma stiline ve onların temel boyutları olan iki zihinsel modelin güvenilirlik ve geçerliği kağıt-kalem testleri, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve akran raporları gibi farklı ölçme yöntemleri kullanılarak sınanmıştır. Güvenli ile korkulu ve kayıtsız ile saplantılı stillerin karşıt kutuplarda yer aldığı DBM'i destekler şekilde sonuçlar veren bu çalışmalar aynı zamanda, benlik ve başkaları modellerinin bağlanma stillerinin altında yatan iki temel boyut olduğunu da görgül olarak göstermişlerdir (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Griffin ve Bartholomew, 1994a, 1994b). Bu bulgularla tutarlı olarak, Bartholomew'in yaklaşımının kullanılmadığı başka çalışmalarda da bağlanma stillerinin iki zihinsel model boyutuna karşılık gelecek şekilde tanımlandığı belirlenmiştir (örn.; Brennan ve Shaver, 1995; Collins ve Read, 1990; Simpson, Rholes ve Nelligan, 1992).

Yetişkin bağlanma alanında hızla artan görgül bulgulara dayanarak, bağlanma yaklaşımı yakın ilişkilerin başlaması, gelişimi ve sona ermesi ile ilgili süreçleri kapsamlı olarak açıklayan örgütleyici bir kuram olarak ileri sürülmektedir (Hazan ve Shaver, 1994). Ancak, araştırmacılar iki temel soruna dikkat çekmektedir. Birincisi, ele alınan kurultuların tam ve açık olarak tanımlanmamış olması ve buna bağlı olarak alanda kullanılan ölçme araçlarının geçerliğinin sistematik olarak gösterilmemiş olmasıdır (örn., Bartholomew, 1994; Carver, 1997; Noller ve Feeney, 1994). Bağlanma stilleri aynı kuramsal temele dayalı olarak, bazı çalışmalarda yapılandırılmış kağıt-kalem testleriyle üçlü (örn., Hazan ve Shaver, 1987) ya da dördü kategoriler olarak (örn., Bartholomew

ve Horowitz, 1991), yarı yapılandırılmış görüşme teknikleriyle belirlenen üçlü prototipler olarak (Main ve ark., 1985) veya bağımsız boyutlar olarak (örn., Collins ve Read, 1990) ölçülmektedir. Çok sayıda ve farklı yapıda ölçeğin kullanılması araştırmalarda ele alınan yapıların tam olarak tanımlanmasını zorlaştırmakta, kavram karmaşasına yol açmakta ve dolayısıyla araştırma sonuçlarının geçerliği konusunda kuşku yaratmaktadır.

İkincisi, Bowlby (1969), etnolojik ve biyolojik özellikleri nedeniyle bağlanma sistemini evrensel bir sistem olarak ileri sürmesine karşın, bağlanmanın farklı kültürlerde farklı işlevlere sahip olabileceği ve bağlanmadaki bireysel farklılıkların kültürden kültüre değişebileceği kabul edilmektedir (Bretherton, 1992; Harwood, Miller ve Irizarry, 1995). Bağlanma davranışı üzerinde kültürlerarası çalışmalar genellikle bebeklik ve çocukluk dönemleri ile sınırlı kalmıştır (Main, 1990). Bu çalışmalar, adı geçen dönemler için önemli kültürel farklılıklara işaret etmektedir. Örneğin, Ainsworth'un üçlü sınıflandırma sistemi temelinde Yabancı Durum yöntemi kullanılarak yürütülen çalışmalarda, güvenli stil bir çok kültürde en yaygın tür olarak gözlenmesine karşın, Almanya'da kaçınan bağlanma stili, Japonya ve İsrail'de ise kaygılı/kararsız bağlanma stili daha yüksek oranlarda gözlenmiştir (Harwood, Miller ve Irizarry, 1995). Bu tür farklılıklar kültürel değişim ve farklı sosyalleşme süreçleri ile açıklanmaya çalışılmıştır (Van Ijzendoorn, 1990). Yetişkinlikte bağlanma davranışını inceleyen çalışmalar ise bir kaç istisna dışında genellikle, Kuzey Amerika ülkelerinde veya batı toplumlarında yürütülmüştür. Toplulukçu kültürel özellikleri yaygın olarak taşıdığı kabul edilen Türkiye'de (İmamoğlu, 1998; Kağıtçıbaşı, 1998) yetişkin bağlanma stillerinin çalışılması bağlanma stillerinin kültürlerarası geçerliği açısından önemlidir.

Aşağıda, birbirini izleyen üç ayrı çalışmada, sırasıyla; (1) Bartholomew ve arkadaşları tarafından DBM temelinde geliştirilen iki bağlanma stili ölçeğinin güvenilirlik ve yapı geçerliği Türk örneklemini üzerinde incelenmekte ve bu ölçekler birbirleriyle karşılaştırılmakta; (2) Türk kültüründe bağlanma örüntüleri açısından bireysel farklılıklar belirlenmeye çalışılmakta ve (3) bağlanma

stillerinde kültürlerarası farklılıklar incelenmektedir.

Çalışma 1

Birinci çalışmanın amacı, DBM kapsamında geliştirilen iki ayrı bağlanma stilleri ölçeğinin güvenilirlik derecesini bu ölçeklerin geliştirildiği kültürlerden farklı özelliklere sahip olduğuna inanılan Türk kültürü (örneklemi) için saptamaktır. Türk kültürüne uyarlamak amacıyla ölçeklerin çevirisi yapılmış ve test tekrar test güvenilirlikleri sınanmıştır. Bu çalışmada, öncelikle iki ölçekten elde edilen bağlanma stilleri puanları arasındaki ilişkilerin DBM'nin temel sayıtlarına uygunluğu Çoklu Özellik - Çoklu Yöntem (Multi Trait-Multi Method) matrisi çerçevesinde incelenmiştir.

Yöntem

Örneklem ve İşlem

Ankara'daki iki üniversitede okuyan ve seçkisiz yolla belirlenen 126 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Evli olan üç katılımcı analizlere dahil edilmemiştir. Geri kalan 123 katılımcıdan 82'si kız (% 67), 41'i erkektir (% 33). Katılımcıların yaş ortalaması 20.62'dir ($SS = 2.78$). Kırkbir katılımcı (% 33) karşı cinsten biriyle romantik ilişki içerisinde olduğunu ifade etmiştir. Romantik ilişkiye sahip olan katılımcıların ortalama ilişki süresi 17 aydır ($SS = 16.56$).

Test tekrar test güvenilirliğini belirleyebilmek için aynı anketler katılımcılara dört hafta sonra tekrar uygulanmıştır. İkinci uygulamada ilk uygulamadaki 123 katılımcıdan ancak 92'sine ulaşılabilmektedir. Bunların 37'si kız (% 40), 55'i erkektir (% 60). Test tekrar test analizinde kullanılan örneklem doğal olarak 92 katılımcıyla sınırlandırılmıştır.

Katılımcılar "Benliğe ve Başkalarına İlişkin Tutum Ölçeği" başlığını taşıyan bir anketi 15-20 kişilik gruplar halinde doldurmuşlardır. Başlangıçta anket doldurmaya ilişkin kısa bir sözel yönerge verilmiş ve katılımcılardan anketlere isimlerini yazmamaları istenmiştir. Ancak test tekrar test analizlerine imkan verebilmesi açısından, anketlerin üzerine sonradan hatırlayacakları bir rumuz yazmaları söylenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Demografik ölçümler. Anketin ilk kısmında, katılımcıların yaş ve cinsiyet gibi demografik özelliklerine ve romantik ilişkilerine yönelik sorular yer almıştır.

Bağlanma stilleri ölçümleri. Bu çalışmada bağlanma stilleri, giriş bölümünde anlatılan Dörtlü Bağlanma Modeli çerçevesinde geliştirilmiş olan ve yaygın olarak kullanılan iki ölçekle ölçülmüştür. Bunlar, Bartholomew ve Horowitz'in (1991) "İlişki Anketi" (İA; Relationships Questionnaire) ve Griffin ve Bartholomew'un (1994a) "İlişki Ölçekleri Anketi" dir (İÖA; Relationships Scales Questionnaire).

Ölçeklerin Türkçe'ye çevrilmesinde standart çeviri-tekrar çeviri yöntemi kullanılmıştır. Alandan dört uzman ölçekleri önce Türkçe'ye çevirmiştir. Üzerinde uzlaşılan Türkçe formlar daha sonra başka bir uzman tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir. Karşılaştırmalar sonucunda ölçekler son halini almıştır. Aşağıda, bu ölçeklere ilişkin ayrıntılı bilgi bulunmaktadır.

İlişki Anketi (İA)². Bartholomew ve Horowitz'in (1991) geliştirdiği İA, her biri bir bağlanma stilini ölçmeyi amaçlayan dört kısa paragraftan oluşmaktadır. Katılımcılardan, ilk olarak, 7 basamaklı ölçekler üzerinde, her bir paragrafın kendilerini ne derece tanımladığını belirtmeleri istenmiştir (1 = beni hiç tanımlamıyor, 7 = beni tamamıyla tanımlıyor). Değerlendirmenin sonunda ayrıca katılımcılar kendilerini en iyi tanımladığını düşündükleri paragrafı işaretlemişlerdir.

Batı kültürlerinde yürütülen çalışmalar, her bir bağlanma prototipinin bir maddeyle (paragraf) ölçülmesine dayanan İA'nın kabul edilir düzeyde güvenilirlik ve geçerliğe sahip olduğunu göstermiştir. Bu çalışmalarda bağlanma stilleri arasındaki korelasyonların beklendiği yönde olduğu ve ilişkili olması beklenen diğer değişkenler temelinde incelendiğinde de yüksek düzeyde yapı geçerliğine sahip olduğu saptanmıştır. Ayrıca son yıllarda yapılan çalışmalar Gizil Değişken Modelleri (Latent Variables Models) kullanılarak İA yoluyla

² Bu çalışmada kullanılan bağlanma ölçeklerinin kullanılması için yazarlardan izin alınması gerekmemektedir. Bartholomew da ölçeklerin izin alınmadan kullanılabileceğini belirtmiştir.

ölçülen bağlanma stillerinin, öngörüldüğü gibi benlik ve başkaları modelleri temelinde sınıflanabileceğini göstermiştir ve bu bağlamda da ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin kanıtlar elde edilmiştir (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Griffin ve Bartholomew, 1994a, 1994b; Scharfe ve Bartholomew, 1994).

İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA). Griffin ve Bartholomew'un (1994a) geliştirdiği İÖA, 30 maddeden oluşmaktadır ve farklı maddeler toplanarak dört bağlanma prototipini ölçmek amaçlanmaktadır. İÖA, Hazan ve Shaver'ın (1987) bağlanma ölçümündeki paragraflarından, Bartholomew ve Horowitz'in (1991) İA ve Collins ve Read'in (1990) Yetişkin Bağlanma Ölçeği'nde kullanılan maddelerden oluşturulmuştur. Katılımcılar, her bir maddenin kendilerini ve yakın ilişkilerdeki genel tutumlarını ne derece tanımladığını 7 basamaklı bir ölçek üzerinde işaretlemişlerdir (1 = beni hiç tanımlamıyor; 7 = tamamıyla beni tanımlıyor). Güvenli ve kayıtsız bağlanma stilleri beşer maddeyle ölçülürken, saplantılı ve korkulu bağlanma stilleri dörder madde ile ölçülmektedir. Dört bağlanma stilini yansıtan sürekli puanlar bu stilleri ölçmeyi hedefleyen maddelerin toplanmasından ve bu toplamın her bir altölçekteki madde sayısına bölünmesinden elde edilmektedir. Böylece, altölçeklerden alınabilecek puanlar 1 ile 7 arasında değişmektedir. Bu yolla elde edilen sürekli puanlar katılımcıları bağlanma stilleri içerisinde gruplandırmak için de kullanılmaktadır. Gruplandırma sürecinde her bir katılımcı, en yüksek puana sahip olduğu bağlanma kategorisine atanmaktadır.

Kuzey Amerika'da yapılan çalışmalarda, İÖA altölçeklerinin görece düşük düzeyde iç tutarlık katsayılarına sahip oldukları bulunmuştur. Örneğin, Griffin ve Bartholomew'un (1994a) araştırmasında, İÖA altölçeklerinin alfa değerleri .41 ila .71 arasında değişmiştir. Ancak, düşük iç tutarlıklarına rağmen, İÖA altölçeklerinin kabul edilir düzeyde test tekrar test güvenilirliğine sahip oldukları (ortalama değişmezlik katsayısı kadınlar için .53 ve erkekler için .49) saptanmıştır (Scharfe ve Bartholomew, 1994). Griffin ve Bartholomew, İÖA altölçeklerinin iç tutarlık katsayılarının düşük bulunmasının İÖA altölçeklerin az sayıda

maddeden oluşmasından veya ölçeklerin psikometrik kalitesinin yetersizliğinden değil, altölçeklerin hem benliğe hem de başkalarına ilişkin iki modeli birlikte içermesinden kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. Griffin ve Bartholomew, İÖA altölçeklerinin faktör yapıları açısından bir karmaşıklık yaratmasına karşın bu yolla elde edilen bağlanma stillerinin yine de yapı geçerliğine sahip olduğunu saptamışlardır. Ayrıca, hem görüşme yöntemiyle hem de kağıt kalem testi kullanılarak bağlanma stillerinin ölçüldüğü bu çalışmada, İÖA'nın İA ile yüksek düzeyde birleşen geçerlik katsayılarına sahip olduğu gösterilmiştir³.

Bulgular

Çalışmayla ilgili analizlere geçmeden önce 123 katılımcıdan alınan verilerin girişinin doğruluğunu, eksik değerleri ve bunların dağılımını belirleyebilmek amacıyla İÖ ve İÖA yoluyla ölçülen güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stili değişkenleri incelenmiştir. Tüm değişkenlere ait kuyruk ve tepe analizleri dağılımın normalliği varsayımı doğrultusunda sonuçlar vermiştir. Her bir değişken üzerindeki eksik veriler sayıca önemli görülmediğinden, bunların yerine grup ortalamaları kullanılmıştır⁴.

Bağlanma Stillere İlişkin Genel Sonuçlar

Birinci ölçümde kullanılan tüm değişkenlere ait ortalamalar, standart sapmalar, iç tutarlık katsayıları ve bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar Tablo 1'de sunulmaktadır. Tablo 1'in incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, genel olarak İÖA yoluyla ölçülen bağlanma stillerine ait ortalamalar İA yoluyla ölçülenlerden daha yüksek, standart sapmalar daha düşüktür. Her iki ölçekte de, birinci sırada güvenli bağlanma stili, ikinci sırada da saplantılı bağlanma stili katılımcıları en iyi betimleyen bağlanma stili olarak gözlenmiştir.

³ Ölçeklerin Türkçe uyarlamaları birinci yazardan istenebilir.

⁴ Her üç çalışmada da kullanılan verilerin çok değişkenli istatistik sayıtlarını karşılayıp karşılamadıkları sınıranmıştır. Yer darlığı nedeniyle diğer çalışmalarda buna ilişkin bulgular tekrar edilmeyecektir.

Bağlanma Stilleri Arasındaki Korelasyonlar

Geçmişteki araştırmalar, cinsiyet ve romantik ilişkide olup olmama gibi bazı değişkenlerin bağlanma stilleri ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu nedenle bu araştırmada, cinsiyet ve romantik ilişkide olup olmama değişkenleri kontrol edilerek bağlanma stillerinin birbirleriyle olan ilişkileri incelenmiştir.

Tablo 1’de görüldüğü gibi, cinsiyet ve romantik ilişkide olup olmama değişkenlerinin kontrol edildiği kısmi korelasyonlar ile korelasyon sonuçları arasında önemli farklılıklar yoktur. Her iki durumda da, en yüksek korelasyonlar farklı yöntemlerle (İA ve İÖA) ölçülen aynı bağlanma stilleri arasında gözlenmektedir. Aynı bağlanma stili farklı yöntemlerle ölçüldüğünde kısmi olmayan korelasyonlar göreceli olarak yüksektir. Aşağıda, yalnızca kısmi korelasyonlar dikkate alınarak sonuçlar yorumlanmaktadır. Farklı yöntemle ölçülen aynı bağlanma stilleri arasındaki kısmi korelasyonlar .49 ile .61 arasında değişmektedir. En yüksek kısmi korelasyon IA ve İÖA’nın güvenli bağlanma altölçekleri arasında ($r = .61, p < .001$), en düşük kısmi korelasyon ise kayıtsız bağlanma altölçekleri arasındadır ($r = .49, p < .001$).

Bağlanma stilleri arasındaki korelasyon, IA ve İÖA ölçekleri arasında ayrı ayrı incelendiğinde, her iki ölçek için de, zihinsel modeller temelinde birbirine karşıt konumda bulunan güvenli ve korkulu bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar beklendik yönde olumsuz ve görece yüksektir (IA: $-.53, p < .001$ ve İÖA: $-.44, p < .001$). Ancak, yine model temelinde birbirine karşıt olan saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar beklendik yönde olmasına karşın iki ölçek arasında ilişki düzeyi açısından farklılıklar vardır. IA’da bu iki bağlanma stili arasındaki korelasyon $-.12$ iken, İÖA’da, bu değer $-.38$ ’dir ($p < .001$). Her iki ölçek için de, güvenli bağlanma stili saplantılı bağlanma stili ile olumsuz anlamlı korelasyon gösterirken, kayıtsız bağlanma stili ile arasındaki korelasyon anlamlı değildir. IA ile ölçülen korkulu ve saplantılı bağlanma stilleri arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki varken, İÖA’da bu ilişki anlamlı değildir.

Ölçeklerin Faktör Yapısı

İki farklı ölçekle ölçülen dört bağlanma stilinin DBM’ye uygunluğu aynı zamanda dört

bağlanma stilinin değişken olarak yer aldığı ana bileşenler analizi yardımıyla test edilmiştir. Varimax rotasyon kullanılarak yapılan analizlerde, her iki yöntem için de özdeğeri 1’in üzerinde iki faktör elde edilmiştir. İÖA ile yürütülen analizde birinci faktör varyansın % 43’ünü, ikinci faktör ise % 33’ünü açıklamaktadır (toplam % 76). Birinci faktörde güvenli stil $-.84$, korkulu stil $.80$ faktör yükü ile, ikinci faktörde ise kayıtsız bağlanma stili $.76$, saplantılı bağlanma stili $-.84$ faktör yükü ile yer almıştır. Özetle, DBM’de önerildiği gibi, zihinsel modeller temelinde birbirine karşıt bağlanma stilleri aynı faktörde ters işaretlerle yer almıştır.

IA ile ölçülen bağlanma stilleri üzerinde yapılan analizde birinci faktör varyansın % 46’sını, ikinci faktör ise % 28’ini açıklamaktadır (toplam % 76). İÖA’dan farklı olarak birinci faktörde güvenli ($-.84$) ve korkulu bağlanma ($.81$) stillerinin yanısıra, saplantılı ($.69$) bağlanma stili de yer almaktadır. İkinci faktör ise kayıtsız bağlanma stilinden oluşmaktadır ($.94$). Saplantılı bağlanma stilinin ikinci faktördeki yükü $-.32$ ’dir.

Bağlanma Stillерinin Gruplandırılması

Bağlanma stilleri içerisindeki kategorik dağılımlarını belirlemek amacıyla katılımcılar, bağlanma stillerinden aldıkları puanlar temelinde gruplandırılmışlardır. İÖA’dan alınan sürekli puanlar temelinde yapılan gruplandırmaya göre, 123 katılımcıdan 47’si (% 38) güvenli bağlanma stili, 9 katılımcı (% 7) korkulu, 40 katılımcı (% 33) saplantılı, 27 katılımcı da (% 22) kayıtsız bağlanma stili içinde yer almıştır. IA’dan aldıkları sürekli puanlara göre ise katılımcıların % 36’sı güvenli, % 19’u korkulu, % 30’u saplantılı ve % 15’i kayıtsız bağlanma stili içerisinde gruplandırılmıştır. Her iki yöntemle de aynı bağlanma stili içerisinde gruplanan katılımcıların oranı ise görece düşüktür. Toplam katılımcıların ancak % 60’ı iki ölçek tarafından aynı bağlanma stili içerisinde gruplandırılmıştır. Tek tek bağlanma stilleri açısından yöntemler arası çakışma derecesi incelendiğinde ise güvenli ve saplantılı bağlanma stilleri içinde yüksek düzeyde (yaklaşık % 70-75) çakışma gözlenirken, korkulu ve kayıtsız bağlanma stilleri için bu oran oldukça düşüktür (% 40-50).

Kategorik Ölçümlerin Zaman İçinde Kararlılığı

Daha önceki bağlanma çalışmalarında olduğu gibi bağlanma kategorilerinin zaman içerisinde gösterdikleri kararlılık (değişmezlik) yüzdesi incelenmiştir. Değişmezlik derecesi için de kategorilerin öncelikli olasılık değerlerini ve bu kategoriler birbirlerinden tamamen bağımsız olduğunda olması gereken değerleri dikkate alarak (kontrol ederek) hesaplayan Cohen'in kappa istatistiğine (κ) bakılmıştır. Ayrıca, değişmezlik derecesi güvenli ve güvensiz grupların oluşturduğu iki grup temelinde de incelenmiştir.

Genel olarak, her iki ölçüğün de iki ölçüm zamanı arasındaki gruplandırma değişmezlik derecesinin birbirine çok yakın olduğu gözlenmiştir. İA'dan aldıkları puanlara göre dört bağlanma stili içinde gruplandırılan katılımcıların % 63'ü ($\kappa = .48$) 1. ve 2. zamanda aynı bağlanma grubu içinde yer almıştır. Bu oran İÖA'dan alınan puanlara göre gruplandırılan bağlanma stilleri için % 64'tür ($\kappa = .45$). Güvenli/güvensiz bağlanma sınıflandırması temelindeki analizlerde ise gruplandırma kararlılığı İA için % 77 ($\kappa = .52$), İÖA için ise % 75'tir ($\kappa = .50$). Diğer bir deyişle katılımcıların en az yüzde 75'i her iki ölçüm zamanında da aynı güvenli ya da güvensiz bağlanma grubunda yer almışlardır. Kappa değerleri yüzde değerlerden görece düşük olmasına karşın, bütün değerler .05 güven aralığındadır. İkili (güvenli/güvensiz) gruplandırma kararlılığının, dörtlü gruplandırmadan görece yüksek olması, güvensiz gruplar içindeki değişimin güvenli grup içindeki değişimden daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak, güvenli bağlanmaya sahip katılımcılar yüksek bir yüzdeye sahip oldukları için öncelikli seçilme olasılıkları da daha yüksektir.

İç Tutarlık

İA'nın alt ölçekleri tek maddeden oluştuğu için iç tutarlık katsayısı hesaplanamamıştır. İÖA'nın altölçeklerine ait iç tutarlık katsayıları ise (alfa) .27 ile .61 arasında değişmektedir.

Test Tekrar Test Güvenirliği

Bağlanma stillerinin iki ölçek için test tekrar test güvenilirlikleri her iki zamanda da ankete cevap veren 92 kişilik alt grupta değerlendirilmiştir. Tablo 1' de görüldüğü gibi, iki testte aynı bağlanma stilleri

arasındaki korelasyonlar .54 ile .78 arasında değişmektedir. İki farklı zamandaki uygulamada aynı ve farklı bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar incelendiğinde de yukarıdaki sonuçlara paralel olarak beklendik yönde ve kuramsal olarak DBM'nin zihinsel modeller temelindeki varsayımına uygun sonuçlar elde edilmiştir.

Çoklu özellik-çoklu yöntem matrisine göre geçerlik çapraz ekseninde yer alan ve farklı yöntemlerle ölçülen aynı özelliklere ilişkin korelasyonlara karşılık gelen değerler de görece yüksektir. Tablo 1'de koyulaştırılarak belirtilmiş olan bu değerler .49 ile .61 arasında değişmektedir. Bu sonuç kullanılan ölçeklerin kabul edilir düzeyde birleşen geçerliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Her iki yöntemle farklı zamanlarda ölçülen dört bağlanma stiline ait ortalamalar arasındaki farklılıklara da bakılmış, bu ortalamalar arasında anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Böylece, ele alınan zaman içerisinde sistematik bir değişimin olmadığı ileri sürülebilir.

Tartışma

İki farklı yöntemle ölçülen bağlanma stillerinin Şekil 1'de gösterilen DBM'nin genel sayıtlarına uygun sonuçlar verdiği görülmüştür. Ölçekler ayrı ayrı kendi içlerindeki korelasyonlar temelinde incelendiğinde DBM'ye (Bartholomew, 1993; Bartholomew ve Horowitz, 1991) uygun olarak güvenli bağlanma stili ile korkulu bağlanma stili ve saplantılı ile kayıtsız stiller arasında olumsuz yönde ve anlamlı korelasyonlar gözlenmiştir. Ancak, kayıtsız bağlanma stili ile saplantılı bağlanma stili arasındaki korelasyonların derecesi iki ölçek için farklılaşmaktadır. Bu korelasyon İA'da, İÖA ile ölçüldüğündekine oranla daha düşüktür ve anlamlı değildir. Diğer korelasyonlar incelendiğinde, her iki yöntem için de güvenli bağlanma stili korkulu ve saplantılı stiller ile orta derecede güçlü bir ilişki gösterirken, kayıtsız bağlanma stili ile olan ilişkisinde anlamlı değildir. Korkulu ve saplantılı bağlanma stilleri arasındaki ilişki İA ile ölçüldüğünde olumlu ve anlamlı iken, İÖA ile ölçüldüğünde olumsuz yönde ve anlamsızdır. Korkulu ve kayıtsız stiller arasındaki korelasyonlar ise her iki yöntem için de olumlu olmasına karşın, İA ile ölçüldüklerinde bu

ilişki anlamsızdır. Bu bulgular İA ve İÖA'nın kullanıldığı başka araştırmaların sonuçlarıyla tutarlıdır (örn., Bartholomew ve Horowitz, 1991; Griffin ve Bartholomew, 1994b; Levy, Blatt ve Shaver, 1998; Sharfe ve Bartholomew, 1994; Sümer, 1996). Ancak buradan her iki yöntemin bağlanma stillerini ölçme konusunda tam anlamıyla binişmediği sonucu çıkarılabilir. Özellikle,

güvensiz üç bağlanma stili arasındaki korelasyonlar farklı yöntemler için kısmen farklı örüntüler sergilemektedir. Carver da (1997), bu iki ölçek arasında buna benzer bir tutarsızlığı rapor etmiştir. İÖA'nın bağlanma literatüründe daha yeni olması ve daha seyrek olarak kullanılması nedeniyle, iki yöntemi doğrudan karşılaştıran araştırmalar sınırlıdır.

Tablo 1

İlişki Anketi (İA) ve İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) ile Ölçülen Bağlanma Stillerinin Ortalama, Standart Sapma ve Alfa Değerleri ile Stiller Arasındaki Korelasyonlar (n = 123)

Değişkenler	Ortalama	SS	Alfa	1	2	3	4	5	6	7	8
İA											
1. Güvenli	3.77	1.88	-	(.58) ¹	-.53	-.35	.06	.61 ²	-.36	-.30	.09
2. Korkulu	3.26	1.75	-	-.54	(.60)	.31	.18	-.49	.56	.14	.12
3. Saplantılı	3.40	.82	-	-.37	.32	(.72)	-.12	-.36	.20	.57	.01
4. Kayıtsız	2.62	1.81	-	.07	.17	-.13	(.64)	-.10	.39	-.36	.49
İÖA											
5. Güvenli	4.30	.96	.59	.59	-.48	-.34	-.12	(.54)	-.44	-.19	-.08
6. Korkulu	3.12	1.11	-.33	-.33	.53	.16	.36	-.42	(.60)	-.08	.45
7. Saplantılı	4.15	1.10	-.30	-.30	.16	.57	-.36	-.16	-.09	(.78)	-.38
8. Kayıtsız	3.90	1.04	.08	.08	.15	.02	.47	-.06	.41	-.31	(.69)

Not: .18'in üzerindeki korelasyon değerleri $p < .05$, .30'un üzerindeki değerler ise $p < .001$ düzeyinde anlamlıdır. Çapraz eksenin üzerinde yer alan değerler, cinsiyet ve romantik ilişkide olup olmama değişkenleri kontrol edildiğinde elde edilen kısmi korelasyon sonuçlarıdır. Ranjlar 1 - 7 arasında değişmektedir.

¹Parantez içerisindeki değerler test tekrar test korelasyon katsayılarıdır ($n = 92$).

²Koyulaştırılmış olarak verilen korelasyonlar geçerlik çapraz ekseninde yer alan katsayılarıdır.

İki ölçekle ölçülen aynı bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar incelendiğinde ise beklendiği gibi, birleşen geçerlik olarak kabul edilebilecek olan korelasyonlar orta derecede güçlüdür ve bunlar .49 ile .61 arasında değişmektedir. Ayrışan geçerlik olarak kabul edilen, farklı yöntemle ölçülen farklı bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar da beklendik yönde görece zayıf ya da anlamsızdır. Bu sonuçlar, Griffin ve Bartholomew'un (1994a) iki yöntem arasında orta düzeyde güçlü birleşen geçerlik katsayıları rapor ettikleri çalışmalarıyla tutarlıdır.

İki yöntem arasındaki çakışma düzeyinin bir başka ölçütü de katılımcıların bağlanma stilleri içerisinde sınıflandırılmasında yöntemlerin ne ölçüde çakıştığıdır. Katılımcıların ancak % 60'ının

iki yöntemle de aynı bağlanma stili içerisinde gruplandırılmış olması iki yöntemin tam anlamı ile binişmediğini göstermektedir. Çakışma oranları bağlanma stilleri düzeyinde bakıldığında İA ve İÖA'nın güvenli ve saplantılı bağlanma stillerini büyük oranda benzer şekilde ölçtüğü, korkulu ve kayıtsız bağlanma stillerini ölçmede ise farklılaştıkları anlaşılmaktadır. Hazan ve Shaver'in kaçınan bağlanma grubunu oluşturan bu iki stilin, DBM temelinde tam olarak ayırmıyor olması kısmen ölçeklerin bu stilleri ölçen maddelerinin onları tam olarak yansıtmamasından kaynaklanıyor olabilir.

Bağlanma kategorilerinin aynı yöntem içerisinde iki zaman arasındaki çakışma düzeyine (değişmezlik derecesine) bakıldığında, her iki

ölçekte de, dört bağlanma grubunda yer alan katılımcıların yarıdan çoğunun (% 63) aynı bağlanma stili içinde gruplandırıldığı görülmektedir. Değişmezlik derecesi, gruplandırma güvenli/güvensiz ayırımına göre yapıldığında ortalama % 76'ya yükselmektedir. Bu fark, güvensiz gruplar içindeki değişmezlik derecesinin güvenli gruba oranla görece düşük olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular geçmişteki çalışmaların sonuçlarıyla tutarlıdır. Scharfe ve Bartholomew (1994) sekiz aylık bir izleme çalışmasında iki ölçüm zamanı arasında bağlanma grupları içindeki değişmezlik katsayısının ortalama .51 olduğunu saptamışlardır. Bartholomew'un (1989) çalışmasında ise, İA'ya göre oluşturulan bağlanma stillerinin iki aylık bir dönem için değişmezlik katsayısı .61 olarak bulunmuştur (aktaran Scharfe ve Bartholomew, 1994). Bu çalışmada ve diğer araştırmalarda elde edilen değişmezlik yüzdeleri ve kappa değerleri görece birbirine yakındır. Dolayısıyla, her iki yöntemle ölçülen bağlanma stillerinin, kültürden bağımsız olarak, orta derecede güçlü bir kararlılığa sahip olduğu söylenebilir.

Yukarıda özetlenen iki yöntem arasındaki uyuma derecesine benzer şekilde, genelde korkulu ve kayıtsız stiller için iki ölçüm zamanı arasındaki değişmezlik görece düşüktür. Korkulu ve kayıtsız bağlanma stillerini ölçtüğü varsayılan madde ve ifadeler incelendiğinde bu iki stilin ortak özelliği olan ilişkiden kaçınmaya vurgu yapıldığı, farklılıklarına yönelik olarak yeterince madde- ifade bulunmadığı görülmektedir. Bu iki güvensiz tür içindeki kararlılığın görece düşük olması nedeniyle, her bir grubun öncelik olasılık değerini (base rate) dikkate alan kappa katsayılarının da orta derecede güçlü olduğu gözlenmiştir. Özellikle, kayıtsız bağlanma stili iki ölçekte çok farklı ortalamalara sahiptir; İÖA ile ölçüldüğünde ortalama puan (3.90) İA'dan elde edilen ortalamadan (2.62) daha yüksektir. Geçmişteki çalışmalar, bağlanmadaki temel boyutlar ve ilişkili diğer değişkenler açısından bu iki stil arasında fark olduğunu göstermesine karşın (Feeney, Noller ve Callan, 1994; Griffin ve Bartholomew, 1994a; Sümer ve Cozzarelli, 1994), korkulu ve kayıtsız bağlanma stilleri ele alınan iki ölçekte görece farklı ölçülüyor olabilir. Her iki yöntem içerisindeki bağlanma

stillерinin kategorik dağılımları geçmiş araştırmalarla genel olarak tutarlıdır. Örneğin, güvenli bağlanma stiline sahip katılımcılar bu çalışmada da en büyük grubu oluşturmaktadır. Ancak, batı kültüründe yapılan çalışmalarda genellikle kayıtsız stile sahip katılımcıların oranı saplantılı stile sahip olanlardan yüksek iken (örn., Bartholomew ve Horowitz, 1991; Sümer ve Cozzarelli, 1994), bu çalışmada bunun tersi bir örüntü gözlenmiştir. Bu bulgu anılan bağlanma stilleri açısından olası bir kültürel farklılığa işaret ediyor olabilir. Kültürel farklılıklar konusu genel tartışma bölümünde kapsamlı olarak yorumlanmaktadır.

Ölçeklerin faktör yapıları incelendiğinde, İÖA'nın, beklendiği gibi, birbirine zıt bağlanma stillerinin farklı işaretlerle aynı faktörde yer aldığı iki faktörlü bir yapıya sahip olduğu gözlenmiştir. Bu bulgu DBM'nin önerdiği gibi güvenli ve korkulu ile kayıtsız ve saplantılı stillerin birbirinin karşıtı olarak iki boyutta temsil edildiklerini göstermektedir. Bu sonuçlar batı kültüründe yürütülen araştırma sonuçlarıyla tutarlıdır (örn., Carver, 1997; Griffin ve Bartholomew, 1994a; Levy, Blatt ve Shaver, 1998). Ancak, bu çalışmada İÖA'yı oluşturan onsekiz madde üzerinde yapılan faktör analizinden dört bağlanma stilini temsil eden faktörler elde edilememiştir. Benzer şekilde Carver (1997) da İÖA maddelerinden dört faktörlü bir sonucun oluşmadığını rapor etmiştir. İA'nın faktör yapısı ise beklenenden farklı sonuçlar vermiştir. Saplantılı bağlanma stili güvenli ve korkulu stillerle aynı faktör altında yer almış, kayıtsız stil bağımsız bir boyut olarak ortaya çıkmıştır.

Dört hafta arayla verilen bağlanma ölçeklerinin sürekli puanları temelinde hesaplanan test tekrar test güvenilirlikleri .54 ile .78 arasında değişmektedir. Bu orta derecede güçlü bir güvenilirlik olarak kabul edilebilir. Benzer şekilde, Scharfe ve Bartholomew (1994) sekiz aylık arayla İÖA ile ölçülen bağlanma stilleri için ve Collins ve Read (1990) üç temel bağlanma boyutu için .50 ile .70 arasında değişen kararlılık katsayıları elde etmişlerdir. Test tekrar test güvenilirliği açısından İA ve İÖA arasında belirgin farklılıklar gözlenmemiştir. Bu sonuçları destekler şekilde, bağlanma stillerinin zaman içerisindeki değişim veya kararlılığını inceleyen araştırmalar da 2-9 ay

arasında değişen bir dönem için % 70 - 80 arasında bir değişmezlik düzeyi rapor etmektedir (Bartholomew, 1993; Hazan ve Shaver, 1994).

Scharfe ve Bartholomew'un (1994) belirttiği gibi kategorik ya da korelasyonlara dayalı test tekrar test karşılaştırmalarında bağlanma ölçümlerinin ölçüm hataları kontrol edilememektedir. Bu nedenle sonuçlar bağlanma stillerinin gerçek değişmezlik düzeyinin altında bir yordamayı yansıtmaktadır. Scharfe ve Bartholomew, değerlerin yordama hesaplamasında düzeltme (correction for disattenuation) yapıldığında değişmezlik düzeyinin önemli ölçüde yükseldiğini saptamışlardır. Bu durum bağlanma stillerinin gerçekte bu araştırmada kullanılan ölçeklerle belirlenen orandan daha yüksek düzeyde kararlılığa sahip olduğu anlamına gelmektedir. Ancak, son zamanlarda yürütülen çalışmalarda bağlanma stillerine ilişkin değerlendirmelerin hali hazırda yaşanan olaylara bağlı olarak da kısmen değişebileceği veya dalgalanmaların olabileceği ileri sürülmüştür (Davila, Burge ve Hammen, 1997).

İA'da bağlanma stilleri tek madde ile ölçüldüklerinden, iç tutarlık katsayılarını hesaplamak mümkün değildir. İÖA ile ölçülen bağlanma stillerinin iç tutarlıkları ise göreceli olarak düşüktür. Bu konuda karşıt görüşler olmasına karşın (örn.; Carver, 1997), Griffin ve Bartholomew'a (1994a) göre, her bir bağlanma stili içerisinde iki görece bağımsız (orthogonal) boyut birleştirildiğinden bağlanma stillerinin iç tutarlıkları düşük olabilmektedir. Örneğin, güvenli bağlanma stili altölçeğinde yer alan "başkalarına kolaylıkla güvenip bağlanabilirim" maddesi başkaları modeli boyutunu temsil ederken, "yalnız kalmaktan korkarım" maddesi (ters yönde kodlanmıştır) benlik modeli boyutunu temsil etmektedir. Her ne kadar çok maddeli ölçeklerin tek maddeli ölçeklerden daha yüksek güvenilirliğe sahip olması beklense de (Scharfe ve Bartholomew, 1994) bir çok araştırmada tek maddeli bağlanma ölçeklerinin çok maddeli ölçeklerle paralel performans gösterdiği bulunmuştur (örn.; Baldwin ve Fehr, 1995; Davila ve ark., 1997; Griffin ve Bartholomew, 1994b). Bu çalışmada da bağlanma stilleri arasındaki ilişkiler ve test tekrar test sonuçları açısından iki yöntem benzer sonuçlar vermiştir.

Sonuç olarak, birinci çalışmada iki farklı bağlanma ölçeğinin Türk örneklemini üzerinde genel olarak DBM'nin önermelerine uygun ve batı kültürlerinde elde edilen sonuçlara benzer sonuçlar verdiği gözlenmiştir. Ancak, iki yöntem arasında faktör yapısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki açısından bazı farklılıklar bulunmuştur. Bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk kültürüne uygunluğunu anlamak için ölçeklerin yapı geçerliğinin de incelenmesi gerekmektedir. İkinci çalışma bu amaca yönelik olarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışma 2

İkinci çalışmanın iki temel amacı vardır: (1) Birinci çalışmada kullanılan bağlanma ölçekleri ile ölçülen bağlanma stillerinin Türk örneklemini üzerinde yapı geçerliğini sınamak, (2) Birinci çalışmada elde edilen sonuçların ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkilerin DBM'ye uygunluğunu yeni ve daha geniş bir örneklem üzerinde yeniden değerlendirmektir.

Bartholomew ve Horowitz'in (1991) çalışmasından başlayarak, çok sayıda çalışma dört bağlanma stilinin kişinin kendisi, başkaları ve ilişkilere ilişkin farklı inanç ve beklentileri ile tutarlı olarak ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu çalışmada, bağlanma stillerinin benlik kavramı ve kişilerarası ilişkilerde farklı algı ve süreçleri ölçen ölçeklerden alınan puanlarla bağlanma kuramının sayıltıları ve DBM çerçevesinde ilişkili olacağı beklenmektedir. Bu amaçla ikinci çalışmada bağlanma ölçeklerinin yanısıra, aşağıda ayrıntılı olarak tanımlanan benlik saygısı, benlik belirginliği, sürekli kaygı, onaylanmama kaygısı, başkalarını memnun etme isteği, ayrılık kaygısı ve yalnızlıktan hoşlanma düzeyini ölçen ölçekler kullanılmıştır. Ayrıca, bu çalışmada, katılımcılara aileleri ve arkadaşları ile ilişkilerinden ne derece memnun oldukları da sorulmuştur. Benlik saygısı ve benlik belirginliği ölçeklerinin, benlik modeli olumlu olan güvenli ve kayıtsızları benlik modeli olumsuz olan korkulu ve saplantılı bağlananlardan ayıracağı beklenmektedir. Yine, DBM'ye göre (Bartholomew, 1993; Bartholomew ve Horowitz, 1991), korkulu ve saplantılı bağlananların, diğer gruplara oranla daha yüksek onaylanmama kaygısı ve başkalarını memnun etme isteği göstermesi beklenmektedir. Saplantılı bağlananlarla kayıtsız

bağlananların ayrılık kaygısı ve yalnızlıktan hoşlanma boyutlarında zıt uçlarda yer alacağı öngörülmüştür. Son olarak, aile ve arkadaşlarla ilişkilerden memnuniyet açısından da güvenli ve güvensiz bağlanma türleri arasında beklendiği yönde farklılıklar olacağı varsayılmaktadır.

Yöntem

Örnekleme ve İşlem

Çalışmanın verileri, Ankara'da iki büyük üniversitelerde okuyan 313 katılımcıdan toplanmıştır. Evli olan iki katılımcı analizlere dahil edilmemiştir. Kalan katılımcıların 200'ü kız (% 64), 111'i erkektir (% 36). Katılımcıların yaşları ortalama 20.3'tür ($SS = 4.39$). 126 katılımcı araştırma sırasında halen romantik bir ilişkisi içerisinde olduğunu belirtmiştir (% 41). Romantik ilişkisi olan katılımcıların ortalama ilişki süresi ise 17 aydır ($SS = 17.49$). Bu çalışmada birinci çalışmada kullanılan yönerge ve işlem tekrarlanmıştır. Katılımcıların anketleri doldurmaları yaklaşık 25-30 dakika sürmüştür.

Veri Toplama Araçları

Çalışma 2'de katılımcılara, birinci çalışmada açıklanan İlişki Anketi (İA) ve İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) ile birlikte aşağıdaki ölçekler uygulanmıştır.

Demografik ölçümler. Bu kısımda katılımcıların kendilerine ve ilişkilerine ait bazı temel bilgiler (yaş, cinsiyet, ilişki süresi gibi) sorulmuştur. Yaş ve cinsiyet bazı analizlerde kovaryet olarak kullanılmıştır. Ayrıca, katılımcıların aileleriyle ve arkadaşlarıyla ilişkilerinden ne derece memnun oldukları birer maddeli ve 7 basamaklı ölçek üzerinde değerlendirilmiştir.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği. Benlik saygısı, on maddeden oluşan Rosenberg (1965) Benlik Saygısı Ölçeği kullanılarak ölçülmüştür. Bu ölçek, Türkçeye Çuhadaroğlu (1986) tarafından uyarlanmış, geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin olarak Çuhadaroğlu (1986) ve Tuğrul (1994) tarafından kanıtlar sunulmuştur. Örneğin, Tuğrul'un (1994) çalışmasında benlik saygısı ölçeği için iç tutarlık .76 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ise, katılımcılar değerlendirmelerini 7 basamaklı

ölçekler üzerinde yapmışlardır (1 = hiç katılmıyorum, 7 = kesinlikle katılıyorum) ve ölçeğin iç tutarlığı .85'dir.

Benlik Belirginliği Ölçeği. Campbell ve arkadaşları (1996) tarafından geliştirilen 12 maddelik Benlik Belirginliği Ölçeği, kişilerin benlik kavramlarına ilişkin inançlarının ne ölçüde açık ve kesin bir bilgiye dayandığı, ne derece güvenle tanımlandığı, bunların kendi içinde ne derece tutarlı ve zaman içinde kararlı olduğunu belirlemek amacı ile geliştirilmiştir. Daha önceki çalışmalarda benlik saygısı ile kişinin kendisi hakkındaki görüşlerinin belirginliği/kesinliği arasında yüksek düzeyde ilişki bulunmuş ve benlik belirginliğinin benliği tanımlamada önemli ve benlik saygısından bağımsız bir boyut olduğu saptanmıştır (Baumgardner, 1990; Sümer ve Cozzarelli, 1994). Bu nedenle, bu çalışmada, benlik kavramı belirginliği de özellikle benlik modeli temelinde olumlu ve olumsuz olarak tanımlanan bağlanma stillerini ayırması beklenen bir geçerlik ölçütü olarak yer almıştır. Ölçek, yazarlar tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Henüz geçerlik çalışması tam olarak yapılmamış olan ölçeğin bu çalışmadaki iç tutarlık katsayısı .89 olarak bulunmuştur. Katılımcılardan "Bazen başkalarını kendimi tanıdığım'dan daha iyi tanıdığımı düşünüyorum" (ters puanlanmıştır) gibi maddeleri 7 basamaklı ölçekler üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir (1: Bu ifade beni hiç tanımlamıyor, 7: Bu ifade beni tam olarak tanımlıyor). Yüksek puanlar yüksek düzeyde benlik kavramı belirginliğine işaret etmektedir.

Sürekli Kaygı Ölçeği. Spielberger, Goorsuch ve Lushene (1970) tarafından geliştirilen Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri'nin sürekli kaygıyı ölçen alttesti kullanılmıştır. Bu ölçek 20 maddeden oluşmaktadır ve bireyin içinde bulunduğu durum ve koşullardan bağımsız olarak kendisini genel olarak nasıl hissettiğini belirlemede kullanılmaktadır. Türkçe'ye çeviri ve uyarlama çalışmaları Öner ve LeCompte (1985) tarafından gerçekleştirilen Sürekli Kaygı Ölçeği'nin yüksek güvenilirliğe (test tekrar test güvenilirliği .71 ile .86 arasında; iç tutarlık .83 ile .87 arasında) ve geçerliğe sahip olduğu anlaşılmıştır (Öner, 1977). Bu çalışmada, sürekli kaygı 7 basamaklı bir ölçek üzerinde değerlendirilmiştir (1: hiçbir zaman, 7: her

zaman) ve yüksek puanlar yüksek düzeyde sürekli kaygıya işaret etmektedir. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı .86 olarak bulunmuştur.

Sosyotropi-Otonomi Ölçeği. Beck ve arkadaşları (1983) tarafından geliştirilen bu ölçek, bağımlı ve özerk kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla kullanılmakta ve toplam 60 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, Türk toplumuna Şahin, Ulusoy ve Şahin (1993) tarafından uyarlanmış ve yüksek düzeyde güvenilirlik katsayıları rapor edilmiştir (sosyotropi ve otonomi için sırasıyla, $\alpha = .83$ ve $.81$). Sosyotropi ölçeği onaylanmama kaygısı, ayrılık kaygısı ve başkalarını memnun etmeyi ölçen altölçeklerden, otonomi ölçeği ise kişisel başarı, özgürlük ve yalnızlıktan hoşlanma altölçeklerinden oluşmaktadır. Bu çalışmaya sosyotropi ölçeğinin bütün altölçekleri ile otonomi ölçeğinin yalnızlıktan hoşlanmayı ölçen boyutu dahil edilmiştir.

Onaylanmama kaygısını ölçen toplam 9, ayrılık kaygısını ölçen 13, başkalarını memnun

etmeyi ölçen 7 ve yalnızlıktan hoşlanmayı ölçen 6 madde bulunmaktadır. Bu çalışmada altölçekleri oluşturan maddeler rastlantısal bir sırada sunulmuş ve cevaplar 7 basamaklı bir ölçek üzerinde değerlendirilmiştir (1: beni hiç tanımlamıyor, 7: bütünüyle beni tanımlıyor). İç tutarlık katsayıları onaylanmama kaygısı için .76, ayrılık kaygısı için .82, başkalarını memnun etme için .52, yalnızlıktan hoşlanma için ise .70 olarak bulunmuştur.

Bulgular

Bu çalışmada değişkenlerin dağılımları incelendiğinde farklı değişkenlerde beş deneğin aşırı z puanına sahip oldukları, dolayısıyla tek yönlü aşırı değer taşıdıkları görülmüştür. Mahalonobis aralığı yoluyla da, beş deneğin çokyönlü aşırı değer taşıdıkları bulunmuştur ($p < .001$). Böylece toplam 10 katılımcı analiz dışında tutulmuş ve analizlere geri kalan 301 katılımcı ile devam edilmiştir. Tablo 2'de bütün temel değişkenlere ait betimleyici istatistikler yer almaktadır.

Tablo 2

İlişki Anketi (İA) ve İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) ile Ölçülen Bağlanma Stilleri ile Diğer Temel Değişkenlere İlişkin Ortalamalar, Standart Sapmalar, Ranjlar ve Alfa Katsayıları (n = 301)

Değişkenler	Ortalama	SS	Gözlenen Ranj	Alfa
<i>IA</i>				
Güvenli	4.25	1.91	1.0-7.0	--
Korkulu	3.06	1.78	1.0-7.0	--
Saplantılı	3.39	1.90	1.0-7.0	--
Kayıtsız	2.59	1.66	1.0-7.0	--
<i>İÖA</i>				
Güvenli	4.48	1.00	1.6-7.0	.37
Korkulu	3.36	1.21	1.0-6.75	.65
Saplantılı	4.21	1.02	1.25-7.0	.35
Kayıtsız	4.06	0.91	1.6-6.6	.43
Benlik Saygısı	5.54	1.11	1.1-5.53	.85
Benlik Belirginliği	4.96	1.26	1.67-7.0	.89
Sürekli Kaygı	3.63	0.75	1.4-5.5	.86
Onaylanmama Kaygısı	3.37	1.00	0.02-5.7	.76
Başkalarını Memnun Etme	4.20	0.93	1.57-6.57	.52
Ayrılık Kaygısı	4.57	1.06	1.69-6.62	.82
Yalnızlıktan Hoşlanma	4.47	0.07	1.0-7.0	.70

Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

Bağlanma Stilleri Arasındaki Korelasyonlar. İA ve İÖA ile ölçülen bağlanma

stillerine ilişkin sürekli puanlarla araştırmada yer alan temel bağımlı değişkenler arasındaki korelasyonlar Tablo 3'deki korelasyon matrisinde verilmiştir. Bu tabloda koyulaştırılmış olarak verilen ve cinsiyetle romantik ilişki durumunun kontrol edildiği kısmi korelasyonlarla çapraz eksenin altında verilen korelasyonlar arasında çok büyük farklılıklar gözlenmemiştir. Korelasyon matrisinin incelenmesinden anlaşılacağı gibi farklı yöntemlerle ölçülen bağlanma stillerinin kendi içlerindeki korelasyonlar birinci çalışmadaki korelasyonlarla paralellik göstermektedir. Özetle, hem İA hem de İÖA ile ölçülen güvenli bağlanma stili korkulu bağlanma stili ile olumsuz yönde yüksek korelasyona sahiptir. İÖA ile ölçülen saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri arasında beklendiği gibi olumsuz yönde anlamlı bir ilişki gözlenmektedir. Farklı yöntemle ölçülen aynı bağlanma stilleri arasındaki korelasyonların .43 ile .55 arasında değiştiği bulunmuştur. Farklı yöntemle ölçülen farklı bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar da beklendik yöndedir. Örneğin, İA ile ölçülen güvenli bağlanma stili ile İÖA ile ölçülen korkulu bağlanma stili arasındaki korelasyon $-.40$ 'dır ($p < .001$). İA ile ölçülen kayıtsız bağlanma stili ile İÖA ile ölçülen saplantılı stil arasındaki korelasyon ise $.17$ 'dir ($p < .01$).

İÖA ve İA'nın Faktör Yapısı. Faktör analizi sonuçları her iki ölçek için de birinci çalışmada elde edilen sonuçları tekrarlamıştır. Varimax rotasyon kullanılarak yapılan ana bileşenler analizinde iki ölçek için de özdeğeri 1'in üzerinde iki faktör elde edilmiştir. İÖA ile yürütülen analizde birinci faktör varyansın % 42'sini, ikinci faktör ise % 27'sini açıklamaktadır toplam (% 69). Birinci faktörde güvenli stil $-.76$, korkulu stil $.87$ faktör yükü ile, ikinci faktörde ise kayıtsız bağlanma stili $-.56$, saplantılı bağlanma stili $.89$ faktör yükü ile yer almıştır. İA ile yapılan analizde birinci faktör varyansın % 45'ini, ikinci faktör ise % 26'sini açıklamaktadır (toplam % 71). İÖA'dan farklı olarak birinci faktörde güvenli ($-.77$) ve korkulu ($.78$) bağlanma stillerinin yanısıra, saplantılı bağlanma stili ($.76$) de yer almaktadır. İkinci faktör ise yalnızca, $.97$ faktör yüküne sahip kayıtsız bağlanma stilinden oluşmaktadır.

Bağlanma Stilleri ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar. Farklı yöntemle ölçülen

aynı bağlanma stillerinin bağımlı değişkenlerle benzer korelasyonlar gösterdiği belirlenmiştir. İA ve İÖA ile ölçülen bağlanma stillerinin ele alınan sonuç değişkenleri ile korelasyonları büyük ölçüde benzeşmektedir. Bu nedenle, anlatım kolaylığı açısından aşağıda yalnızca İÖA ile ölçülen bağlanma stilleri ile temel bağımlı değişkenler arasındaki korelasyonlar özetlenmektedir.

Beklendiği gibi benlik modeli olumlu olan güvenli bağlanma stili hem benlik saygısı hem de benlik belirginliği ile olumlu yönde anlamlı korelasyonlara sahiptir (sırasıyla, $r = .23$ ve $.24$, $p < .001$). Benlik modeli olumsuz olarak tanımlanan korkulu ve saplantılı bağlanma stilleri ise her iki değişkenle de olumsuz yönde anlamlı korelasyonlar göstermiştir (sırasıyla, benlik saygısı için $-.29$ ve $-.24$, benlik belirginliği için $-.34$ ve $-.27$, $p < .001$). Bağlanma stilleri ile sürekli kaygı arasındaki korelasyonlar da beklendik yöndedir. Güvenli bağlanma stili ile sürekli kaygı olumsuz yönde anlamlı korelasyon gösterirken ($-.36$, $p < .001$), korkulu ve saplantılı bağlanma stili ile sürekli kaygı arasında olumlu korelasyonlar vardır (sırasıyla, $.36$ ve $.38$, $p < .001$). Kayıtsız bağlanma stili ile sürekli kaygı arasındaki korelasyon beklendik yönde olumsuz olmasına karşın anlamlı değildir.

Onaylanmama kaygısı ve başkalarını memnun etme isteği bağlanma stilleri ile benzer korelasyonlar göstermektedir. DBM'nin varsayımlarıyla tutarlı olarak, her iki değişken ile güvenli bağlanma stili arasındaki korelasyon olumsuz yönde (sırasıyla $-.33$ ve $-.20$, $p < .001$), korkulu ve saplantılı bağlanma stilleri ile ise olumlu yönde anlamlıdır (sırasıyla korkulu stil için, $.36$, $p < .001$ ve $.14$, $p < .05$; saplantılı stil için, $.40$ ve $.34$, $p < .001$). Kayıtsız bağlanma stili ile adı geçen değişkenler arasındaki korelasyonlar anlamsızdır. Bağlanma stilleri ile ayrılık kaygısı arasındaki ilişkilere gelince bu değişken ile güvenli stil arasında olumsuz ($r = -.12$, $p < .05$), saplantılı stil arasında ise olumlu ($r = .50$, $p < .001$) bir korelasyon mevcuttur. Korkulu ve kayıtsız stiller ile ayrılık kaygısı arasındaki ilişkiler anlamlı değildir.

Yalnızlıktan hoşlanma ile bütün bağlanma stilleri arasındaki ilişkiler anlamlıdır. Buna göre, bu değişken güvenli, korkulu ve kayıtsız stil ile olumlu (sırasıyla, $.13$, $p < .05$; $.16$, $p < .01$; ve $.40$, $p < .001$).

.001), saplantılı stil ile olumsuz korelasyona sahiptir ($r = -.12, p < .05$).

Son olarak, bağlanma stilleri arkadaşlarla ve aile ile ilişkilerden memnuniyetle beklendiği yönde ancak zayıf korelasyonlar göstermektedir. Örneğin,

güvenli bağlanma stili arkadaşlarla memnuniyet değişkeni ile olumlu yönde ilişkili iken ($r = .16, p < .01$), üç güvensiz bağlanma stilinin bu değişkenle korelasyonları genellikle olumsuz yöndedir (bkz. Tablo 3).

Tablo 3

İA ve İÖA ile Ölçülen Bağlanma Stilleri ile Temel Bağımlı Değişkenler Arasındaki Kısmi ve Düz Korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1. İA- Güvenli	---	-.42 ¹	-.32	-.02	.43	-.38	-.17	-.10	.34	.29	-.48	-.28	-.27	-.11	.15	.23	.18
2. İA – Korkulu	-.43	---	.38	.15	-.41	.55	.23	.23	-.31	-.39	.38	.37	.27	.17	.02	-.25	.06
3. İA – Saplantılı	.35	.40	---	-.07	-.26	.21	.43	.05	-.32	-.36	.41	.38	.33	.33	-.07	-.12	.01
4. İA – Kayıtsız	-.03	.15	-.06	---	-.09	.25	-.16	.47	.02	.02	-.07	-.10	-.12	-.30	.34	-.19	-.11
5. İÖA – Güvenli	.44	-.42	-.27	-.10	---	-.47	-.02	-.14	.23	.24	-.36	-.33	-.20	-.12	.13	.16	-.01
6. İÖA – Korkulu	-.40	.56	.24	.26	-.47	---	.08	.39	-.29	-.34	.36	.36	.14	.10	.16	-.27	-.06
7. İÖA – Saplantılı	-.16	.23	.41	-.17	-.02	.08	---	-.15	-.24	-.27	.38	.40	.34	.50	-.12	-.11	-.10
8. İÖA – Kayıtsız	-.11	.23	.07	.47	-.15	.39	-.15	---	-.11	-.13	.09	.12	-.01	-.07	.40	-.19	-.20
9. Benlik Saygısı	.37	-.33	-.36	.00	.25	.31	-.23	-.12	---	.58	-.58	-.35	-.33	-.20	.00	.25	.19
10. Benlik belirginliği	.32	.40	-.38	.02	.25	-.36	-.26	-.13	.59	---	-.55	-.45	-.30	-.27	-.05	-.18	.23
11. Sürekli kaygı	-.49	.40	.42	-.07	-.36	.37	.38	.09	-.58	-.56	---	.50	.41	.36	-.11	-.29	-.22
12. Onaylanmama kaygısı	-.28	.37	.38	-.09	-.34	.37	.39	.13	.35	-.45	.50	---	.53	.59	-.13	-.10	-.04
13. Başka. memnun etme	-.28	.28	.35	-.11	-.22	.15	.33	.00	-.35	-.31	.41	.54	---	.42	-.24	.04	.03
14. Ayrılık kaygısı	-.09	.16	.30	-.30	-.11	.09	.51	-.08	-.18	-.25	.35	.58	.40	---	.15	.04	.06
15. Yalnızlıktan hoşlanma	.14	.03	-.05	.34	.12	.17	-.12	.40	-.02	.06	-.09	-.13	-.25	-.14	---	-.14	-.07
16. Arkadaş. memnuniyet	.24	-.26	-.14	-.20	.17	-.28	-.11	-.19	.27	.20	-.30	-.11	-.05	.05	-.15	---	.31
17. Aileden memnuniyet	.17	-.06	-.01	-.11	-.01	-.06	-.11	-.20	.17	.22	-.22	-.04	.00	.05	-.07	.31	---

Not: .12'nin üzerindeki korelasyon değerleri $p < .05$, .15'in üzerindeki değerler $p < .01$, .20'un üzerindeki değerler ise $p < .001$ düzeyinde anlamlıdır.

¹ Koyulaştırılmış olarak verilen değerler kısmi korelasyon katsayılarıdır.

Bağlanma Gruplarının Karşılaştırılması

Bağlanma gruplarını bağımlı değişkenlerden aldıkları puanlar açısından karşılaştırmak amacıyla katılımcılar İA ve İÖA'dan aldıkları puanlar temelinde 4 bağlanma stili içerisinde gruplandırılmıştır. Bağlanma stillerinin dağılımları hem İA hem de İÖA için birinci çalışma sonuçlarına paralel sonuçlar vermiştir. İA ve İÖA'ya göre yapılan gruplandırmalarda bağlanma stilleri arasındaki çakışma oranı da birinci çalışma ile tutarlıdır. Katılımcıların % 52'si iki yöntem tarafından aynı bağlanma grubu içinde sınıflandırılmıştır. Bağlanma kategorilerindeki çakışma oranı ayrı ayrı incelendiğinde, güvenli ve saplantılı bağlanma stilleri için yüksek düzeyde (yaklaşık % 70) çakışma gözlenirken bu oran korkulu ve saplantılı bağlanma stilleri için oldukça düşüktür (yaklaşık % 35). Ancak, iki yöntem tarafından farklı gruplarda sınıflandırılan

katılımcıların örüntüsü incelendiğinde, bunların daha çok zihinsel modeller açısından ortak özellikler taşıyan gruplara dağıldığı gözlenmektedir. Örneğin, İA temelinde güvenli bağlanan grupta sınıflandırılmış olan 126 katılımcıdan, İÖA tarafından, % 17'si saplantılı, % 16'sı kayıtsız grupta sınıflandırılırken yalnızca % 3'ü korkulu bağlanma stili içinde gruplandırılmışlardır.

Bu bölümde, İÖA⁵'den aldıkları sürekli puanlar temelinde dört bağlanma stili içerisinde gruplandırılan katılımcıların bağımlı değişkenlerden aldıkları ortalamalar cinsiyet ve romantik ilişki durumunun kovaryet olarak

⁵ Anlatım kolaylığı ve yer darlığı açısından, ikinci çalışmada ANOVA ve diskriminant analizleri yalnızca İÖA altölçekleri üzerinde yapılmıştır. İA ile yapılan analizlerde de benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu bulgular yazarlardan istenilebilir.

kullanıldığı tek yönlü kovaryans analizi (ANCOVA) kullanılarak karşılaştırılmıştır. Gruplandırma sonucunda katılımcıların % 42'si güvenli ($n = 126$), % 16'sı korkulu ($n = 47$), % 26'sı saplantılı ($n = 77$), % 17'si de kayıtsız ($n = 51$) bağlanma stili içerisinde yer almıştır. Tablo 4'de görüldüğü gibi, aileden memnuniyet dışındaki bütün değişkenlerde bağlanma stillerine ilişkin F testleri anlamlıdır. Hangi ortalamalar arasında anlamlı farklılıklar olduğunu anlamak için de Newman-Keuls testi kullanılmıştır.

Tablo 4'deki ortalamalar incelendiğinde, benlik modeli olumlu olan güvenli ve kayıtsız bağlanma stillerine sahip katılımcıların benlik saygısı ve benlik belirginliği puanlarının benlik modeli olumsuz olan saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip katılımcılardan yüksek olduğu görülmektedir. Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların hem benlik saygısı hem de benlik belirginliği ortalamaları diğer üç güvensiz bağlanma grubu ortalamalarından anlamlı olarak yüksektir. Aynı zamanda, kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların benlik belirginliği ortalaması korkulu stile sahip olanlardan anlamlı düzeyde yüksektir [sırasıyla, $F(3, 297) = 10.58, p < .001$; $F(3, 297) = 13.06, p < .001$].

Bağlanma gruplarının sürekli kaygı ve onaylanma kaygısı ölçeklerindeki ortalamaları karşılaştırıldığında, DBM'nin sayıltılarına uygun olarak, güvenli bağlananların bu değişkenlerde diğer gruplardan anlamlı ölçüde daha düşük ortalamalara sahip oldukları gözlenmiştir. Aynı zamanda kayıtsız bağlananların sürekli kaygı ve onaylanmama kaygısı ortalamaları korkulu ve saplantılı olanlardan anlamlı düzeyde daha düşüktür [sırasıyla, $F(3, 297) = 24.20, p < .001$; $F(3, 297) = 19.08, p < .001$].

Başkalarını memnun etme değişkeninde gözlenen ortalamalar arası farklılıklar beklendik yöndedir. Güvenli ve kayıtsız gruplar arasında farklılık gözlenmezken, güvenli katılımcılar korkulu ve saplantılılardan, kayıtsız katılımcılar da saplantılı katılımcılardan daha düşük düzeyde başkalarını memnun etme isteği rapor etmişlerdir [$F(3, 297) = 11.56, p < .001$].

Saplantılı bağlanma stiline sahip katılımcıların en yüksek, kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların ise en düşük düzeyde

ortalamaya sahip olduğu ayrılık kaygısı üzerinde yapılan Newman-Keuls testi sonuçları, güvenli ve kayıtsızlar arasında anlamlı farklılık bulunmadığını ancak bu grupların saplantılı ve korkulu katılımcılardan, korkulu katılımcıların da saplantılılardan anlamlı düzeyde daha düşük ortalamalara sahip olduğunu göstermektedir [$F(3, 297) = 12.76, p < .001$].

Yalnızlıktan hoşlanma değişkeninde kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların en yüksek, saplantılı bağlanma stiline sahip olanların da en düşük ortalamalara sahip olduğu görülmektedir. Gruplararası farklılıkların anlamlılığına bakıldığında ise saplantılı katılımcılarla diğer gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur [$F(3, 297) = 7.19, p < .001$]. Arkadaşlarla ilişkilerden memnuniyet değişkeni üzerinde yapılan karşılaştırmalar güvenli katılımcıların korkululardan anlamlı düzeyde yüksek ortalamaya sahip olduklarını göstermiştir [$F(3, 297) = 2.97, p < .05$]. Aile ile ilişkiden memnuniyet değişkeninde gruplararası farklılıklar anlamlı değildir.

Diskriminant Fonksiyon Analizi Sonuçları

Bağlanma stilleri ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiyi daha sistematik olarak incelemek ve kategorik olarak İÖA'ya göre oluşturulan dört bağlanma stiline araştırma yer alan bağımlı değişkenlerin ne derecede ayırtıldığını test etmek amacıyla diskriminant fonksiyon analizi yapılmıştır. Analizlerde, İÖA'ya göre belirlenen dört bağlanma stili grup değişkeni olarak ve Tablo 3'deki korelasyon matrisindeki sonuç değişkenler yordayıcı/ayırıcı değişkenleri olarak yer almıştır.

Analiz sonucunda üç diskriminant fonksiyondan ilk ikisinin grupları birbirinden anlamlı düzeyde ayırdığı belirlenmiştir (birinci fonksiyon için $\chi^2(27) = 127.34, p < .001$; ikinci fonksiyon için $\chi^2(16) = 40.28, p < .01$). Bağlanma gruplarını yordamada anlamlı etkiye sahip iki fonksiyon toplam varyansın % 92.3'ünü açıklamaktadır (1. fonksiyon % 70.71; 2. fonksiyon % 21.6). Şekil 2'de görüldüğü gibi bağlanma grupları grup ortalamaları (centroid) temelinde iki fonksiyon üzerinde yerleştirildiğinde DBM'nin genel örüntüsüne uygun olarak, 1. diskriminant fonksiyon güvenli bağlanma grubunu korkulu ve

saplantılı bağlanma grubundan ayırmaktadır. Kayıtsız bağlanma grubu güvenli bağlanma ile diğer iki güvensiz bağlanma gruplarının arasına düşmektedir. İkinci diskriminant fonksiyon ise kayıtsız bağlanma grubunu özellikle saplantılı

bağlanma grubundan ayırmaktadır. Bu fonksiyonda korkulu bağlanma grubu kayıtsız bağlanma ile saplantılı ve güvenli bağlanma gruplarının arasında kalmaktadır.

Tablo 4

İlişki Anketi (İÖA) ile Ölçülen Bağlanma Stilleri Üzerindeki Temel Bağımlı Değişkenlere İlişkin Ortalamalar ve Farkların Anlamlılık Düzeyleri

Zihinsel Model	Bağlanma Stilleri				F (3,297)
	Güvenli (n = 130)	Korkulu (n = 28)	Saplantılı (n = 85)	Kayıtsız (n = 58)	
Benlik modeli	olumlu	Olumsuz	olumsuz	Olumlu	
Başkaları modeli	olumlu	Olumsuz	olumlu	olumsuz	
Benlik Saygısı	5.92 _a	5.19 _b	5.17 _b	5.35 _b	10.58**
Benlik Belirginliği	5.41 _a	4.32 _b	4.52 _{bc}	4.88 _c	13.06**
Sürekli Kaygı	3.30 _a	4.16 _b	3.99 _b	3.57 _c	24.20**
Onaylanmama Kaygısı	2.94 _a	3.80 _b	3.85 _b	3.41 _c	19.08**
Başkalarını Memnun Etme	3.89 _a	4.46 _{bc}	4.58 _b	4.18 _{ac}	11.56**
Ayrılık Kaygısı	4.34 _a	4.72 _b	5.11 _c	4.23 _a	12.76**
Yalnızlıktan Hoşlanma	4.49 _a	4.79 _a	4.03 _b	4.92 _a	7.19**
Arkadaşlardan Memnuniyet	5.39 _a	4.76 _b	4.96 _{ab}	5.09 _{ab}	2.97*
Aileden Memnuniyet	5.54	5.66	5.35	5.22	.99

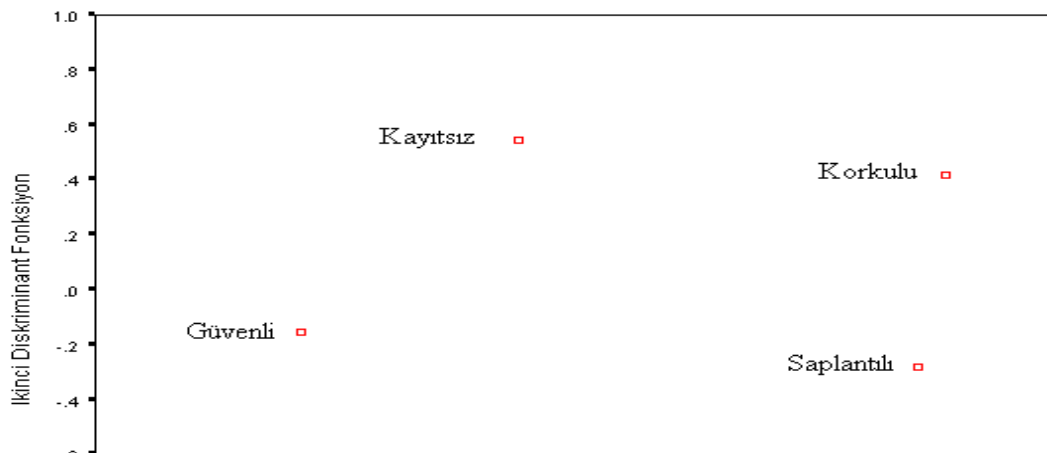
** $p < .001$

* $p < .05$

Not. Ortalamalar arasındaki farklılıklar Newman-Keuls testi kullanılarak ($\alpha = .05$) karşılaştırılmıştır. Bütün ölçümlerde yüksek puanlar yüksek benlik saygısına, sürekli kaygıya, benlik belirginliğine, onaylanmama ve ayrılık kaygısına, yüksek düzeyde başkalarını memnun etme isteğine ve yalnızlıktan hoşlanmaya karşılık gelmektedir. Aynı harfle belirtilen altsimgelere sahip ortalamalar arasındaki farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 5'te diskriminant fonksiyonlarla yordayıcılar arasındaki korelasyonlar verilmiştir. Fonksiyonlarda yer alan korelasyonlar için kesim noktası .40 olarak kabul edildiğinde, 1. fonksiyonda güvenli bağlananları korkulu ve saplantılılardan ayıran en iyi yordayıcılar önem sırasıyla, sürekli kaygı, onaylanmama kaygısı, benlik belirginliği, başkalarını memnun etme isteği ve benlik saygısıdır. Tablo 4'de verilen grup ortalamalarından da anlaşılacağı gibi güvenli bağlanan katılımcıların sürekli kaygı, onaylanmama kaygısı ve başkalarını memnun etme isteği ortalamaları hem saplantılı hem de korkulu bağlanan katılımcıların

ortalamalarından daha düşüktür. Bunun tersine, güvenli bağlananların benlik saygısı ve benlik belirginliği ortalamaları ise saplantılı ve korkulu bağlananlardan daha yüksektir. İkinci Diskriminant fonksiyonda yer alan ve kayıtsız bağlanma stiline sahip kişileri saplantılı ve güvenli bağlananlardan en iyi ayıran yordayıcılar ise sırasıyla yalnızlıktan hoşlanma (otonomi) ve ayrılık kaygısı değişkenleridir. Beklendiği gibi, diğer bağlanma grupları ile karşılaştırıldığında, kayıtsız bağlananlar en yüksek düzeyde yalnızlıktan hoşlanma ve en düşük düzeyde ayrılık kaygısı ortalamasına sahiptir.

Şekil 2. Bağlanma grup ortalamalarının (centroid) iki diskriminant fonksiyon üzerinde dağılımı

Tablo 5

Bağlanma Stillerini Yordayıcı Değişkenlere İlişkin Diskriminant Fonksiyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişkenler ¹	Yordayıcı değişkenler ile diskriminant fonksiyonlar arasındaki korelasyonlar	
	1	2
Sürekli Kaygı	.83	.12
Onaylanmama Kaygısı	.73	.13
Benlik belirginliği	-.60	-.25
Başkalarını memnun etme	.57	-.02
Benlik saygısı	-.52	-.28
Arkadaşlardan memnuniyet	-.28	-.18
Yalnızlıktan hoşlanma	-.19	.74
Ayrılık kaygısı	.53	-.54
Aileden memnuniyet	-.04	-.10
Canonical R	.51	.31
Açıklanan varyans (%)	70.71	21.60
Eigenvalue	.35	.11

¹Yordayıcı değişkenler fonksiyonlarla korelasyonların derecesine göre sıralanmışlardır.

Diskriminant fonksiyon puanları temelinde katılımcılar 4 grup içinde sınıflandırıldığında toplam 301 katılımcıdan 178'inin (%59) doğru sınıflandırıldığı belirlenmiştir. Bu öncelik olasılıkları temelinde tesadüfi olarak sınıflandırılabilir olan kişi yüzdesinden (93 kişi, %31) oldukça yüksek bir yüzde olarak kabul

edilebilir. Sınıflandırma yüzdelere bağlanma grupları temelinde bakıldığında güvenli ve saplantılı katılımcılar için doğru sınıflama oranının oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Tesadüfi sınıflandırmaya göre % 43'ü doğru sınıflandırılabilir olan güvenli bağlanma grubunda bulunan toplam 130 kişinin % 84'ü (109

kişi) doğru sınıflandırılmıştır. Tesadüfi sınıflandırma olasılığı % 28 olan saplantılı bağlananların ise % 65'i (55 kişi) doğru sınıflandırılmıştır. Tesadüfi sınıflandırılma olasılığı % 9 olan korkulu bağlanma grubunda doğru sınıflandırma oranı % 21'dir (6 kişi). Son olarak, tesadüfi sınıflandırılma olasılığı % 19 olan kayıtsız bağlananların % 14'ü (8 kişi) doğru sınıflandırılmıştır.

Tartışma

Genel olarak, bu çalışmanın sonuçları, geçmiş çalışmaların bulguları ile tutarlı olarak, yetişkin bağlanma stillerinin Bartholomew ve Horowitz'in (1991) modeline uygun olarak Türk örneklemini üzerinde de tanımlanabileceğini göstermiştir. Ancak, aynı bağlanma stillerini ölçtüğü varsayılan İA ve İÖA'nin ele alınan stilleri ölçmede tam olarak çakışmadığı gözlenmiştir.

Birinci çalışmanın bulgularına paralel olarak, 2. çalışmada da bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar DBM'nin iki boyutlu yapısına uygun bir örüntü sergilemişlerdir. Benlik ve başkaları zihinsel modelleri temelinde karşıt kutuplarda olması beklenen güvenli ve korkulu bağlanma stilleri ile kayıtsız ve saplantılı bağlanma stilleri arasında genel olarak olumsuz yönde anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Ancak, her iki ölçekte güvenli ve korkulu stiller arasında gözlenen yüksek olumsuz korelasyon, kayıtsız ve saplantılı stiller arasında gözlenmemiştir. İÖA için bu korelasyon, beklendiği gibi, olumsuz yönde anlamlı iken, İA'da ilişki olumsuz ancak anlamlı değildir. Bu bulgu, birinci çalışmanın bulgularına benzer şekilde ölçeklerin kayıtsız stili tam anlamı ile ölçememiş olmasından kaynaklanıyor olabilir. Son yıllarda yapılan bir çalışmada Carver (1997) da aynı ölçeklerle ölçülen kayıtsız ve saplantılı stiller arasında beklenenden daha düşük bir korelasyon elde etmiştir (-.14). Bunun dışında, genel olarak, aynı ve farklı ölçekle ölçülen bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar, bu stilleri tanımlayan olumlu/olumsuz benlik ve başkaları modeli boyutlarına uygun bir örüntü sergilemiştir.

Yine birinci çalışmayla tutarlı olarak, İÖA'nın alt ölçekleri üzerinde yapılan faktör analizinde, beklendiği gibi, karşıt kutuplardaki bağlanma stilleri ters yönde işaretlerle aynı

faktörler içinde yer almışlardır. DBM'nin iki boyutlu yapısını destekleyen bu iki faktörlü çözüm, Carver (1997) tarafından da rapor edilmiştir. Fakat, İA'nın alt ölçekleri üzerinde yapılan faktör analizinde iki faktörlü çözüm elde edilmesine karşın, saplantılı stil (ikinci faktördeki faktör yükünün görece yüksek ve ters yönde olmasına rağmen) güvenli ve korkulu stillerle aynı faktörde yer almış, kayıtsız stil ise tek başına ikinci faktörü oluşturmuştur. Doğal olarak, bu İA ile ölçülen kayıtsız ve saplantılı stiller arasındaki olumsuz yönde fakat anlamsız ilişkinin bir yansımasıdır. Carver'in dışında anılan ölçeklerin yapı geçerliğini inceleyen çalışmalarda (örn.; Bartholomew ve Horowitz, 1991; Griffin ve Bartholomew, 1994a, 1994b; Sharfe ve Bartholomew, 1994) ölçeklerin bu tarzda faktör yapılarının incelenmemiş olması bulguların karşılaştırılmasını zorlaştırmaktadır. Ancak, bu sonuçlara toplu olarak bakıldığında Türk örneklemini üzerinde kayıtsız stilin ölçülmesinde kısmen sorunlar olduğu söylenebilir.

Dört bağlanma stili ile bu stillerle kuramsal olarak ilişkili olması beklenen değişkenler arasındaki korelasyonlar incelendiğinde ise İA ve İÖA büyük ölçüde benzeşmektedir. Olumlu benlik modeli ile tanımlanan güvenli stil her iki ölçekte de benlik kavramının önemli boyutları olarak kabul edilen özsaygı ve benlik belirginliği değişkenleri ile olumlu yönde anlamlı korelasyonlar göstermiştir. Yine her iki ölçekte de benlik modeli olumsuz olan korkulu ve saplantılı stiller ise bu değişkenlerle olumsuz yönde anlamlı korelasyonlar göstermişlerdir. Ancak, beklenenin tersine benlik modeli olumlu olan kayıtsız stil ile özsaygı arasındaki korelasyon anlamlı değildir; benlik belirginliği ile arasındaki korelasyon ise anlamlıdır. Kayıtsız stil dışında bulgular Batıda yürütülen çalışmalarda tutarlıdır. Geçmiş çalışmalarda kayıtsız stilin anılan değişkenlerle güvenli stile benzer bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Bylsma, Cozzarelli, ve Sümer, 1997; Cozzarelli, Sümer ve Major, 1998). Kayıtsız stilin bu bağlamda da Türk örnekleminde açık olarak tanımlanamadığı anlaşılmaktadır.

Bağlanma stillerinin diğer değişkenlerle ilişkilerine bakıldığında, geçmiş çalışmalarla tutarlı olarak, güvenli stil sürekli kaygı, onaylanma kaygısı ve başkalarını memnun etme isteği ile

olumsuz yönde ilişkili iken, korkulu ve saplantılı stiller bunun tersi bir örüntüye sahiptir. Bu değişkenlerle kayıtsız stilin ilişkisi beklendik yönde olmasına karşın ilişki derecesi anlamsızdır. Ayrılık kaygısı ve yalnızlıktan hoşlanma değişkenleri ile olan korelasyonlarda ise beklendiği gibi saplantılı ve kayıtsız stiller ters yönde yer almışlardır. DBM'nin sayıtlarına uygun olarak, saplantılı stil yüksek düzeyde ayrılık kaygısı ve düşük düzeyde yalnızlıktan hoşlanma ile ilişkili iken kayıtsız stil bunun tersi bir ilişki sergilemiştir. Arkadaşlardan ve aileden memnuniyet değişkenleri ile bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar beklendik yönde olmasına karşın görece zayıftır. Bu durum memnuniyet değişkenlerinin tek maddeli ölçeklerle ölçülmüş olmasından kaynaklanabilir.

Geçmiş çalışmalarla tutarlı olarak bağlanma stillerinin yapı geçerliği kategorik bağlanma grupları üzerinde test edilmiştir. Genel olarak bakıldığında alındığında ANCOVA ve discriminant analizi sonuçları bağlanma gruplarının ele alınan sonuç değişkenleri tarafından kuramsal olarak beklendik yönde tanımlandığını göstermiştir. Bulgular değerlendirildiğinde, ilk olarak, katılımcıların bağlanma gruplarına kategorik dağılımı birinci çalışmadaki dağılıma benzemektedir. Yine benzer şekilde, katılımcıları bağlanma grupları içinde sınıflandırmada iki ölçek arasındaki çakışma düzeyinin yeterince yüksek olmaması sınıflandırmanın doğruluğu açısından kuşku yaratmaktadır. Kategorik ölçümle elde edilen bulgular yorumlanırken bu ölçümlerin tipik olarak bir bağlanma stilinin özelliklerini yansıtmayan, sınırda bireyleri bir kategoriye zorlama açısından dezavantajlara sahip oldukları dikkate alınmalıdır (Bartholomew, 1994). Batıdaki çalışmaların bulgularıyla karşılaştırıldığında bu örnekte saplantılı katılımcı oranı görece daha fazla, kayıtsız oranı da daha azdır. Bu durum olası bir kültürel farklılığı yansıtır olabilir. Toplulukçu kültürel yapıya uygun olarak ilişkilere aşırı yönelim ve benliğin ilişkisel (veya karşılıklı bağımlı) bir tarzda tanımlanmış olması (İmamoğlu, 1998; Kağıtçıbaşı, 1998), kişileri saplantılı bağlanmaya yatkın hale getiriyor olabilir (bu konu genel tartışmada ele alınmaktadır).

İkinci olarak, araştırmada yer alan aileden memnuniyet dışındaki bütün değişkenlerde

bağlanma grupları ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar vardır. Farklılıkların örüntüsü incelendiğinde geçmişteki çalışmalarla tutarlı olarak bağlanma grupları arasında sistematik farklılıklar gözlenmiştir. Güvenli bağlananların güvensiz bağlananlara oranla yüksek düzeyde benlik saygısı, benlik belirginliği, arkadaşlarla ilişkiden memnuniyet ve düşük düzeyde sürekli kaygı, onaylanmama kaygısı, başkalarını memnun etme isteğine sahip oldukları gözlenmiştir. Benlik modeli olumsuz olan korkulu ve saplantılı stiller bu boyutların tümünde güvenli bağlanan grubun tersi bir örüntü sergilemişlerdir. Korelasyonel karşılaştırmalarda kayıtsız bağlanmaya ilişkin bulgular çok açık bir örüntü sergilememesine karşın, kategorik analizlerde, beklendiği gibi, onaylanmama kaygısı, başkalarını memnun etme isteği ve ayrılık kaygısı değişkenlerinde güvenli ve kayıtsız bağlanan katılımcılar arasında anlamlı farklılıklar yoktur. En önemlisi, ayrılık kaygısı ve yalnızlıktan hoşlanma değişkenlerinde saplantılı ve kayıtsız stiller karşıt kutuplarda yer almıştır. Ayrıca, onaylanmama kaygısı ve başkalarını memnun etme isteği açısından beklendiği gibi olumsuz benlik modeline sahip olanlar olumlu benlik modeline sahip olanlardan anlamlı olarak daha yüksek ortalamalara sahiptir. Kayıtsız bağlananlara ilişkin örüntünün çok açık olmamasına karşın, bu sonuçlar Türkiye örnekleminde elde edilen sonuçların Kuzey Amerika örnekleminde elde edilen sonuçlara paralel olduğunu göstermektedir (örn.; Bartholomew, 1991; Bartholomew ve Horowitz, 1991; Cozzarelli ve ark., 1998; Griffin ve Bartholomew, 1994a). Geçmişteki çalışmalarla tutarlı olarak bu çalışmada da her bir bağlanma stilinin tipik bir davranış örüntüsüyle tanımlanabileceği gösterilmiştir. Ancak, kayıtsız bağlanma stili ile diğer güvensiz bağlanma stilleri arasındaki farklılıkların zihinsel modeller temelindeki ayrımlardan daha çok bağlanma stiline özgü beklenti, inanç ve davranışlar şeklinde kendini gösterdiği söylenebilir.

ANCOVA sonuçları, bağlanma stillerinin Türk örneklemindeki yapı geçerliği açısından önemli bulgular vermesine karşın dört bağlanma grubunun bütün bağımlı değişkenlerin kombinasyonu tarafından ne ölçüde

ayırıldı/ıyordandı/ı anlaşılamamaktadır. Şekil 2’de görüldüğü gibi, diskriminant fonksiyon analizi sonucunda, zihinsel modeller açısından karşıt kutuplarda olması gereken güvenli-korkulu ve saplantılı-kayıtsız bağlanma stilleri diskriminant boyutlarda birbirlerinden topolojik olarak karşıt konumlarda yer almışlardır. Ancak, güvenli stil ile güvensiz stiller arasındaki farklılık belirgin bir şekilde kendini gösterirken kayıtsız stil diğer güvensiz stillere oranla daha fazla güvenli stile yakın bir konumda yer almaktadır. Bu büyük olasılıkla benlik modeli temelinde kayıtsız ve güvenli stil arasındaki benzerliklerden kaynaklanmaktadır. Geçmiş çalışmalarda da benzer bulgular elde edilmiştir (Bartholomew ve Horwitz, 1991; Bylsma ve ark., 1997; Cozzarelli ve ark., 1998). İki diskriminant boyutta grupları birbirinden en iyi ayıran değişkenlere bakıldığında, birinci boyutta yer alan ve güvenliyi özellikle saplantılı ve korkulardan ayıran değişkenlerin (sürekli kaygı, onaylanmama kaygısı, başkalarını memnun etme isteği, benlik belirginliği ve benlik saygısı) genellikle benlik modeli ile ilişkili olduğu, ikinci boyutta yer alan ve kayıtsızları saplantılılardan ayıran değişkenlerin de (ayrılık kaygısı, yalnızlıktan hoşlanma) genellikle başkaları modeli ile ilişkili olduğu gözlenmektedir (bkz. , Bartholomew, 1990; Bartholomew ve Horowitz, 1991; Griffin ve Bartholomew, 1994a).

Bununla tutarlı olarak, Şekil 2’de gösterilen grup ortalamaları temelindeki dağılımda da birinci fonksiyonun benlik modeli olumlu olan güvenli ve kayıtsızları benlik modeli olumsuz olan korkulu ve saplantılılardan, ikinci fonksiyonun da başkaları modeli olumlu olan güvenli ve saplantılıları başkaları modeli olumsuz olan kayıtsız ve korkulu bağlanmalardan ayırdığı söylenebilir. Sonuç olarak, yeterli düzeyde yapı geçerliğine işaret eden bu bulgular bağlanma stillerinin Türk örneklemini üzerinde de, önerildiği gibi iki boyut üzerinde temsil edildiğine ilişkin bir destek sunmaktadır.

Çalışma 3

Yetişkin bağlanma stillerinin kültürlerarası geçerliğini sınanan çalışmalar son derece sınırlı kalmıştır. Hazan ve Shaver’ın (1987) üçlü bağlanma stilini ölçmeye yönelik olarak geliştirilen Yetişkin Bağlanma Anketi, Kuzey Amerika dışında

genellikle Batı kültürü içerisinde değerlendirilen Avustralya (örn., Feeney ve Noller, 1990) ve İsrail (örn.; Mikulincer ve ark., 1990) gibi ülkelerde uygulanmış ve benzer örüntüler gözlenmiştir. Son yıllarda yürütülen ve A.B.D.’yi ulusal olarak temsil eden geniş çaplı bir çalışmada 48 eyaletten alınan 8098 kişi üzerinde bağlanma stillerinin dağılımı incelenmiştir (Mickelson, Kessler ve Shaver, 1997). Bu çalışmada güvenli bağlanma stiline sahip kişilerin oranı % 59, kaygılı-kararsızların oranı % 11, kaçınanların oranı da % 25 olarak bulunmuştur. Türk örneklemini üzerinde Hortaçsu, Cesur ve Oral (1993) Yetişkin Bağlanma Anketi’ni kullanarak yuvada yetişen çocukları ailelerinin yanında büyüyen çocuklarla bağlanma stilleri açısından karşılaştırmış ve yuva çocuklarının daha kaygılı, kaçınan ve daha az güvenli bağlanma stiline sahip olduğunu bulmuşlardır. Ancak bu çalışmada bağlanma stillerinin dağılımına ilişkin bilgi sunulmamıştır ve araştırma doğal olarak kültürlerarası bir karşılaştırmayı içermemektedir. Bartholomew’in Dörtlü Bağlanma Modeli bildiğimiz kadarıyla Türkiye’de daha önce sınanmamıştır.

Yukarıda tartışıldığı gibi, ikinci çalışmanın sonuçları gerek katılımcıların bağlanma stilleri içerisinde dağılımları gerekse bağlanma stilleri ile diğer ilgili değişkenler arasındaki ilişkiler açısından Kuzey Amerika örneklemleri üzerinde yapılan çalışmaların sonuçlarına benzemektedir. Örneğin, Bartholomew ve Horowitz’in (1991) ilk çalışmalarında katılımcıların % 47’si güvenli, % 21’i korkulu, % 14’ü saplantılı ve % 18’i kayıtsız olarak gruplandırılmıştır. Bu dağılıma benzer örüntü Kuzey Amerika’da yürütülen çok sayıda çalışmada tekrarlanmıştır (örn., Cozzarelli, Sümer ve Major, 1998; Griffin ve Bartholomew, 1994a). Çalışmalarda güvenli bağlanma stiline sahip olanların oranı yaklaşık olarak % 40-50 arasındadır ve en yüksek yüzdeye sahiptir. Güvensiz bağlanma stilleri içerisinde kayıtsızlar % 20-25, korkulular ve saplantılılar ise % 15-20’lik oranlarla temsil edilmektedir. Ancak, farklı kültürlerden örneklemlerin aynı çalışma içerisinde karşılaştırılması hem ölççeklerin kültürlerarası geçerliğine ilişkin daha güvenilir bilgi sunacak hem de bağlanma stillerindeki olası kültürel farklılıkları daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

Üçüncü çalışmanın amacı, ikinci çalışmada kullanılan örnekleme Sümer ve Cozzarelli'nin (1994) Orta Amerika'daki bir üniversitenin öğrencilerinden elde ettikleri ve aynı bağlanma ölçeklerinin kullanıldığı örnekleme karşılaştırmaktır. Böylece, DBM kapsamındaki bağlanma stillerinin kültürlerarası geçerliğine ilişkin kanıtlar aynı ölçeklerin uygulandığı iki örneklemin bağlanma stili ortalamaları ve bağlanma grupları içerisindeki dağılımları dikkate alınarak karşılaştırılabilecektir.

Yöntem

Örnekleme ve İşlem

İkinci çalışmada yer alan 301 öğrenci ile ABD örneklemini temsilen Sümer ve Cozzarelli (1994) çalışmasında yer alan ve Orta Amerika'daki büyük bir üniversitede okuyan 354 öğrenci bu çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Türk örneklemine ilişkin demografik bilgiler ikinci çalışmada sunulmuştu. A.B.D. örneklemindeki 7 katılımcı eksik veriler yüzünden analize dahil edilmemiştir. Ayrıca, 25 evli katılımcı da Türk örneklemiyle paralellik sağlanabilmesi amacıyla analiz dışında bırakılmıştır. Geriye kalan 321 katılımcıdan 161'i erkek, 160'ı kızdır. Katılımcıların yaş ortalaması 19.68'dir ($SS = 2.12$).

Her iki kültürde de bağlanma stillerini ölçen ve yukarıda anlatılan İA ve İÖA katılımcılara küçük gruplar halinde uygulanmıştır. ABD örnekleminde ölçeklerin İngilizce orijinalleri demografik özellikleri ve benlikle ilgili farklı süreçleri ölçen ölçeklerle birlikte verilmiştir.

Bulgular

Kültürlerarası karşılaştırmaya yönelik analizlere geçmeden önce, 1. ve 2. çalışmada yapılan analizler, ABD örnekleminde elde edilen veriler üzerinde de tekrarlanmış ve her iki ölçekle ölçülen bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar, farklı ölçekler temelinde sınıflandırılan bağlanma grupları arasındaki çakışma düzeyi ve ölçeklerin faktör yapısı incelenmiştir.

Bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar.

Tablo 6'daki korelasyon matrisinde de görüldüğü gibi her iki ölçek için de bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar Türk

örnekleminde elde edilen sonuçlara benzemektedir. Güvenli ve korkulu bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar olumsuz yönde anlamlı ve görece güçlü iken, kayıtsız ve saplantılı bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar beklendiği gibi olumsuz yönde ve anlamlı olmasına karşın daha zayıftır. Bağlanma stilleri arasındaki korelasyon örüntüsü açısından ABD örnekleminde de İÖA'nın İA'dan daha tutarlı sonuçlar verdiği gözlenmektedir. İÖA ile ölçülen bağlanma stilleri arasındaki ilişkiler daha güçlüdür.

İA ve İÖA ile ölçülen aynı ve farklı bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlarda Türk örnekleminde elde edilen sonuçlara benzemektedir. Örneğin, farklı yöntemle ölçülen bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar .49 (kayıtsız bağlanma stilleri) ile .58 (saplantılı bağlanma stilleri) arasında değişmektedir.

İA ve İÖA'nın faktör yapısı

1. ve 2. çalışmalarla tutarlı olarak varimax rotasyonu ile yapılan ana bileşenler analizinde her iki ölçek için de özdeğeri 1'in üzerinde iki faktör elde edilmiştir. İA ile yürütülen analizde birinci faktör varyansın % 36'sını, 2. faktör ise % 29'unu açıklamış (toplam % 65) ve beklendiği gibi korkulu ve güvenli stiller ters işaretlerle (ağırlıklar, sırasıyla, .81 ve -.78) 1. faktörde, kayıtsız ve saplantılı stiller de (sırasıyla -.79 ve .72) 2. faktörde yer almışlardır. Bu sonuçlara benzer şekilde, İÖA ile yapılan analizlerde de varyansın % 47'sini açıklayan 1. faktör korkulu ve güvenli stilleri içermekte (sırasıyla .87 ve -.82) ve varyansın % 31'ini açıklayan 2. faktör saplantılı ve kayıtsız stilleri (sırasıyla .88 ve -.67) kapsamaktadır (açıklanan toplam varyans % 78). Ancak, İÖA ile yapılan analizde kayıtsız stil birinci faktörde de görece yüksek ağırlık almıştır (.60).

Bağlanma sınıflandırmalarının karşılaştırılması

Önceki çalışmalarda olduğu gibi katılımcılar, İA ve İÖA'dan aldıkları sürekli puanlar temelinde 4 bağlanma grubu içinde sınıflandırılmışlardır. Farklı yöntemle ölçülen bağlanma stili gruplarının çakışma oranı Türk örneklemindekine benzemektedir. Katılımcıların % 48'i iki yöntem tarafından aynı bağlanma grubu içinde sınıflandırılmıştır. Bağlanma kategorilerindeki çakışma oranı ayrı ayrı incelendiğinde,

güvenli (% 65) ve saplantılı bağlanma stilleri (% 53) için görece yüksek düzeyde çakışma gözlenirken bu oran korkulu ve kayıtsız bağlanma stilleri için düşük düzeylerde kalmıştır. Ancak, daha önceki bulgularla tutarlı olarak, iki yöntem tarafından farklı gruplarda sınıflandırılan

katılımcıların örüntüsü incelendiğinde, farklı gruplanan katılımcıların daha çok zihinsel modeller açısından ortak özellikler taşıyan gruplara dağıldıkları gözlenmektedir.

Tablo 6
Amerikan Örnekleminde Bağlanma Stilleri Arasındaki Korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
1. İA –Güvenli	---	-.37 ¹	-.08	-.09	.51	-.39	-.02	-.18
2. İA –Korkulu	-.36	---	.20	.06	-.40		.15	.20
3. İA –Saplantılı	-.09	.20	---	-.15	-.26		.59	-.12
4. İA –Kayıtsız	-.09	.06	-.14	---	-.10		-.29	.49
5. İÖA –Güvenli	.52	-.38	-.27	-.10	---	-.1	-.22	-.28
6. İÖA –Korkulu	-.40	.57	.30	.18	-.54	---	.23	.43
7. İÖA –Saplantılı	-.02	.15	.58	-.29	-.22		---	-.26
8. İÖA –Kayıtsız	-.19	.20	-.11	.49	-.29		-.26	---

Not: .12'nin üzerindeki korelasyon değerleri $p < .05$, .15'in üzerindeki değerler $p < .01$, .20'un üzerindeki değerler ise $p < .001$ düzeyinde anlamlıdır.

¹ Koyulaştırılmış olarak verilen değerler kısmi korelasyon katsayılarıdır.

Türk ve ABD Örneklemlerinin Karşılaştırılması

İlk olarak Türk ve ABD örnekleminde ilişkin veri dosyaları birleştirilmiş ve analizler birleşik dosyada aynı değişkenleri paylaşan iki örnekleme karşılaştırmak suretiyle yapılmıştır. ABD örnekleminde yaklaşık eşit oranda kız ve erkek bulunmakta iken yukarıda belirtildiği gibi Türk örneklemindeki kız öğrencilerin oranı (% 64), erkek öğrencilerinkinden oldukça yüksektir. Türk örneklemindeki öğrencilerden 126'sının araştırma sırasında romantik bir ilişkisi vardır (% 41), 185 katılımcı ise böyle bir ilişki içinde değildir (% 59). ABD örneklemindeki öğrencilerin 167'si (% 52) araştırma sırasında romantik bir ilişkisi olduğunu rapor etmiştir, 154'ü (% 48) ise bir romantik ilişki içerisinde olmadığını bildirmiştir. Sonuçta, ilgili analizlerde cinsiyet ve romantik ilişkide olup olmama oranlarındaki farklılıklar göz önünde bulundurulmuş ve bu değişkenler kontrol edilmiştir.

Tablo 7
İA ve İÖA ile Ölçülen Bağlanma Stillерinin Türk ve ABD Örneklemlerindeki Dağılımları

Bağlanma Stilleri	Türkiye		A.B.D.	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
İA- Güvenli	126	41.9	114	36.0

İA- Korkulu	47	15.6	48	15.1
İA- Saplantılı	77	25.6	71	22.4
İA- Kayıtsız	51	16.9	84	26.5
Toplam	301	100	317	100
İÖA-Güvenli	130	43.2	144	45.3
İÖA-Korkulu	28	9.3	32	10.1
İÖA-Saplantılı	85	28.2	65	20.4
İÖA-Kayıtsız	58	19.3	77	24.2
Toplam	301	100	318	100

Tablo 8’de görüldüğü gibi, Türkiye ve ABD örneklemelerinin grup ortalamaları tek yönlü varyans analizi testi ile karşılaştırıldığında kültürlerarasındaki farklılıklar kullanılan ölçeğe göre kısmen değişmektedir. İA’dan alınan puanlara göre yapılan karşılaştırmada, saplantılı bağlanma ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar gözlenmezken, ABD’li öğrencilerin anlamlı olarak daha yüksek düzeyde güvenli, korkulu ve kayıtsız bağlanmaya sahip oldukları gözlenmiştir. Gruplar arasındaki farkın gücünü gösteren Eta kare değerlerine bakıldığında ise, farklılığın belirgin bir şekilde iki grubun kayıtsız bağlanma ortalamaları arasında olduğu gözlenmektedir (açıklanan varyans % 12). İÖA’dan alınan puanların ortalamalarına bakıldığında ise, İA ile tutarlı tek sonuç ABD’li öğrencilerin daha yüksek düzeyde korkulu bağlanma rapor etmiş olmalarıdır. İÖA’daki ortalamalarda, gruplar arasında güvenli ve kayıtsız bağlanma açısından anlamlı farklılıklar gözlenmemiştir. Türk öğrencilerin ABD’li öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek düzeyde saplantılı bağlanma ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır.

Tartışma

ABD örnekleminde yapılan analizler Bartholomew’in 4 bağlanma stili ölçen ölçeklerin genel örüntüsünün Türk örnekleminde alınan sonuçlara benzediğini göstermiştir. Ölçeklerin kendi içindeki tutarlılıklar açısından, her iki ölçek de Türk örnekleminde benzer örüntüye sahipken, ABD örnekleminde İÖA’nın İA’dan daha tutarlı sonuçlar verdiği ve bağlanma stilleri arasındaki

korelasyonların beklendiği yönde ve görece daha güçlü olduğu görülmektedir. Farklı ölçeklerle ölçülen aynı bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar (.49 ile .58 arasında değişmektedir) Türk örnekleminde alınan sonuçlara benzemektedir (2. çalışmada .43 ile .56 arasında değişmektedir). Farklı ölçeklerle ölçülen farklı bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar da Türk örnekleminde alınan sonuçlara paraleldir. Bu sonuçlar, Griffin ve Bartholomew’in (1994) bulguları ile tutarlıdır.

Amerikan örnekleminde ölçekler faktör yapısı açısından karşılaştırıldığında her iki ölçekte birbirine zıt bağlanma stillerinin aynı faktörde yer aldığı iki faktörlü sonuç elde edilmiştir. Yukarıda özetlendiği gibi Türk örnekleminde yapılan ilk iki çalışmada ise İÖA ile yapılan faktör analizinde buna benzer bir sonuç elde edilirken, İA ile yapılan analizlerde kayıtsız bağlanma stili bir faktörde diğer üç bağlanma stili ise ayrı bir faktörde toplandığı gözlenmiştir. Kısacası, en azından İÖA ile ölçülen bağlanma stilleri arasındaki ilişki örüntüsü açısından her iki kültürde de benzer sonuçlar elde edilmiştir.

İki farklı ölçek temelinde gruplandırılan 4 bağlanma stili ölçekler arası çakışma oranı Türk örnekleminde düşük olmasına karşın sonuçlar benzemektedir. Türk örnekleminde katılımcıların % 52’si aynı grupta sınıflandırılırken, bu oran ABD örnekleminde % 48’dir. Ancak, aynı bağlanma stili içinde sınıflandırılmayan katılımcıların örüntüsü benzeşmektedir. Türk örnekleminde benzer şekilde, katılımcılar en çok zihinsel model ortaklığı olan gruplar içinde farklı sınıflandırılmışlardır.

Tablo 8

Cinsiyet ve Romantik İlişkide Olup Olmama Değişkenleri Kontrol Edilerek İA ve İÖA ile Ölçülen Bağlanma Stilleri Temelinde Türk ve ABD Örneklemelerinin Ortalamaları

Bağlanma Stilleri	Türkiye (n = 301)		A.B.D. (n = 316 ¹)		F (1,614)	Eta ²
	$\bar{X}$	SK	$\bar{X}$	SK		
İA – Güvenli	4.25	1.91	4.59	1.59	3.01*	.010
İA – Korkulu	3.06	1.78	3.55	1.80	6.36**	.20
İA – Saplantılı	3.39	1.90	3.45	1.85	.44	.001
İA – Kayıtsız	2.59	1.66	3.75	1.62	41.84**	.119
İÖA – Güvenli	4.48	.99	4.54	.97	1.52	.005
İÖA – Korkulu	3.36	1.21	3.60	1.15	3.20**	.010
İÖA – Saplantılı	4.21	1.02	3.88	1.14	7.48**	.024
İÖA – Kayıtsız	4.05	.91	4.11	.96	.73	.002

* $p < .05$ ** $p < .001$

¹ABD örneklemindeki kayıp değerler nedeniyle n farklı analizler için 317 ile 321 arasında değişmektedir.

İki kültürden elde edilen bağlanma stilleri ortalamaları karşılaştırıldığında her iki kültürde de en tanımlayıcı (en yüksek ortalamaya sahip) stilin güvenli bağlanma stili olduğu gözlenmektedir. Genel olarak bağlanma stilleri açısından kültürlerarası farklılıkların ise kullanılan ölçeğe göre değiştiği gözlenmektedir. Tablo 8’de verilen ortalamalardan anlaşılacağı gibi hem İA hem de İÖA’da tutarlı olarak gözlenen tek farklılık ABD öğrencilerinin Türk öğrencilerden daha yüksek düzeyde korkulu bağlanmaya sahip olmalarıdır. Bunun dışında İA ile yapılan ölçümlerde iki örneklem arasında saplantılı bağlanma açısından fark yokken ABD örnekleminin güvenli ve kayıtsız stil ortalamaları Türk örneklemininkinden anlamlı olarak daha yüksektir.

Her iki kültürde de benzer faktör yapısına sahip olan İÖA temelinde yapılan karşılaştırmalarda ise korkulu bağlanmanın yanısıra saplantılı bağlanma stili açısından da fark olduğu gözlenmiştir. Türk öğrencileri ABD öğrencilerinden daha yüksek düzeyde saplantılı bağlanma stili rapor etmişlerdir.

İki kültür arasındaki anlamlı farklılıklar Eta değerleri, diğer bir deyişle farklılığın gücü açısından incelendiğinde İA ile ölçülen kayıtsız bağlanma stili dışındaki farklılıkların çok belirgin olmadığı söylenebilir. İA ile ölçülen kayıtsız bağlanma stilleri açısından ABD’li öğrencilerin

ortalaması Türk öğrencilerinininkinden belirgin bir şekilde farklıdır (Eta² = .12). Bu noktada en belirgin farkın, İA ve İÖA ile ölçülen kayıtsız bağlanma stilleri arasında olduğu gözlenmektedir. İA ve İÖA ile ölçülen kayıtsız stiller arasındaki fark Türk örnekleminde (İA = 2.59, İÖA = 4.05), ABD örnekleminde (İA = 3.75: 4.11) çok daha yüksektir. Bu durum, paragraf olarak verilen bağlanma stili tanımlarının değerlendirilmesine dayanan İA ölçeğinin Türk katılımcılar üzerinde görece yüksek sosyal istenirlik yanlılığı yaratıyor olmasından kaynaklanabilir. Özellikle kayıtsız bağlanma durumunda toplulukçu kültüre sahip Türk katılımcılar başkalarını reddetmek ve onlardan ayrı olmak anlamına gelen “kayıtsız” tanımlamasına onay vermek istemiyor olabilirler. Daha dolaylı ölçüm içeren madde değerlendirmelerine dayanan İÖA ölçeği için ise bu etkinin daha az olması beklenir.

Genel olarak iki kültür arasındaki farklılıkların güvensiz bağlanma stilleri arasında yoğunlaştığı söylenebilir. Sonuçlar, Türkiyeli öğrencilerin ABD’li öğrencilere oranla daha yüksek düzeyde saplantılı ve daha düşük düzeyde kayıtsız ve korkulu bağlanma stillerine sahip olma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu bulgular, Türk öğrencilerinin başkaları modelinin daha olumlu olduğu anlamına da gelebilir. Bu farklılıklar kültürel farklılıkların bağlanma davranışına

yansımından kaynaklanıyor olabilir. Ancak, iki kültürün karşılaştırılmasında ölçekler arasında gözlenen tutarsızlık bu farklılıkların dikkatli yorumlanması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, özellikle romantik ilişkiler ve yaşantılar açısından hızlı değişmelerin yaşandığı öğrencilik döneminde bağlanma stillerindeki tutarlılığın daha düşük olması beklenir. Bulguların geçerliliği açısından gelecek çalışmaların farklı örneklem grupları üzerinde tekrarlanması gerekmektedir.

Genel Tartışma

Bu çalışmada Bartholomew ve arkadaşlarının geliştirdikleri ve alanda yaygın olarak kullanılan iki yetişkin bağlanma stilleri ölçeğinin psikometrik kalitesi ve bu ölçeklerle ölçülen bağlanma stillerinin Türk öğrenci grubu üzerindeki geçerliliği incelenmiştir. Bartholomew ve Horowitz (1991), Bowlby'nin içsel çalışan modeller yaklaşımı ile tutarlı olarak, yetişkin bağlanma stillerinin benlik ve başkaları modellerinin olumlu ve olumsuz olması durumuna göre dört kategori altında sınıflandırılabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bu yaklaşımı temel alan araştırmalar yoğunlukla Bartholomew ve Horowitz (1991)'in geliştirdiği dört paragraftan oluşan İlişki Anketi'ni (İA) veya Griffin ve Bartholomew'un (1994a) çok maddeli İlişki Ölçekleri Anketi'ni (İÖA) kullanmışlardır. Yetişkin bağlanma stillerini ölçen çok sayıda ölçek olmasına karşın bu iki ölçek en yaygın kullanılan bağlanma ölçekleridir. Burada sunulan üç çalışmada bu ölçeklerin Türk örneklemini üzerinde güvenilirliği ve geçerliliği test edilmektedir.

Ölçeklerin İç Tutarlılığı ve Kararlılığı

Genel olarak birinci ve ikinci çalışmada elde edilen bulgular IA ve İÖA ile ölçülen bağlanma stillerinin kendi içlerindeki korelasyonlar açısından Bartholomew'in önerdiği Dörtlü Bağlanma Modeli sayılarıyla tutarlı olduğunu göstermektedir. Ancak, birbirine karşı kutuplarda yer alması gereken güvenli ve korkulu stiller her zaman beklendiği yönde ve güçte ilişki gösterirken, kayıtsız ve saplantılı stiller arasındaki korelasyonlar beklendiği gibi olumsuz yönde olmasına karşın, ilişki derecesi zayıftır. Her iki ölçek genel olarak güvenli bağlanmayı güvensiz bağlanma gruplarından ayırma konusunda oldukça tutarlı sonuçlar vermiş, ancak güvensiz üç bağlanma stilini

birbirinden çok net bir şekilde ayıramamıştır. Özellikle korkulu stilin diğer güvensiz stillerden çok net bir şekilde ayrıldığı söylenebilir. Bu büyük bir olasılıkla korkulu stilin benlik modeli açısından saplantılı, başkaları modeli açısından da kayıtsız stile benziyor olması ile açıklanabilir. Batı kültürlerinde yürütülen çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (örn., Cozzarelli ve ark., 1998; Scharfe ve Bartholomew, 1994). Dolayısıyla, bu sonucun kültürel faktörlerden çok ölçeklerin ölçme gücüyle ilişkili olduğu söylenebilir.

Ölçekler psikometrik kaliteleri açısından karşılaştırıldığında ele alınan örnekleme çok maddeli bir ölçek olan İÖA'nın tek maddeli paragraf tanımlamalarına dayalı IA'ya bazı üstünlükleri olduğu gözlenmektedir. Öncelikle faktör yapıları açısından İÖA, geçmiş çalışmalarla tutarlı olarak karşıt bağlanma stillerinin aynı faktörde toplandığı iki faktörlü bir sonuç vermektedir. İkincisi, geçmişteki çalışmalar çok maddeli ölçeklerin tek maddeli ölçeklere oranla bazı üstünlükleri olduğunu göstermektedir. Özellikle, ölçme yönteminden bağımsız olarak çok maddeli ölçekler daha yüksek güvenilirliğe sahiptirler (Griffin ve Bartholomew, 1994b). Ancak, İÖA altölçeklerinin iç tutarlık katsayıları görece düşüktür ve maddeler temelinde yapılan faktör analizleri dört bağlanma stilini tam olarak ortaya koymamaktadır. Her ne kadar bu durum Griffin ve Bartholomew tarafından farklı zihinsel bağlanma modellerinin aynı stil içerisinde temsil edilmesi ile açıklansa da ölçme gücünün kararlılığı açısından kuşku yaratmaktadır. Benzer şekilde Carver da (1997) İÖA ile ölçülen bağlanma stilleri için benzer iç tutarlık katsayıları elde etmiş ve maddelerin faktör yapısı açısından İÖA'nın sorunlu olduğunu belirtmiştir.

Ölçekler bağlanma stillerinin zaman içindeki değişmezlikleri açısından karşılaştırıldığında belirgin bir farklılık gözlenmemiştir. Bir aylık zaman aralığı ile ölçülen bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar IA için .58 ile .72 arasında, İÖA için ise .54 ile .78 arasında değişmektedir. Benzer çalışmalarla tutarlı olarak (örn.; Scharfe ve Bartholomew, 1994) her iki ölçek için de gözlenen test tekrar test korelasyonlarının kabul edilir derecede yüksek olduğu söylenebilir. Benzer şekilde birleşen geçerlik katsayısı olarak

yorumlanan İA ve İÖA ile ölçülen aynı bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar da görece yüksektir (.47 ile .61 arasında). Griffin ve Bartholomew da (1994b) bu ölçeklerle ölçülen bağlanma stilleri arasında benzer düzeyde birleşen geçerlik katsayıları elde etmişlerdir.

Sürekli puanlar temelinde oluşturulan bağlanma stillerinin zaman içindeki kararlılığı görece yüksektir. Bu çalışmada ve benzer diğer çalışmalarda (Hazan ve ark., 1991, aktaran, Shaver ve Hazan, 1993; Scharfe ve Bartholomew, 1994; Vaughn ve ark., 1979) güvenli bağlanma grubunun zaman içerisindeki kararlılığı diğer gruplardan daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Bartholomew (1994) bunun bağlanma gruplarının farklı öncelikli seçilme oranına (base rate) sahip olması ile ilgili olabileceğini ileri sürmektedir. Bağlanma stillerinin gerçek değişmezlik oranlarından bağımsız olarak, güvenli bağlanan katılımcı sayısı diğer gruplardan görece fazla olduğu için bu grubun değişmezlik oranı da yüksek olabilmektedir.

Bu alandaki çoğu çalışmada bağlanma stilleri kategorik bir değişken olarak ele alınmakta ve farklı stiller arasındaki bireysel farklılıklar bağlanma kategorileri temelinde yapılmaktadır. Bu nedenle, sürekli değişkenlere dayalı olarak oluşturulan bağlanma gruplarının kararlılığı da önem kazanmaktadır. Zaman temelinde aynı grup içinde sınıflandırılma oranı, bu alandaki benzer çalışmalarla tutarlı olarak her iki ölçek için de görece yüksektir (% 64). Bu oran güvenli/güvensiz bağlanma stili şeklinde incelendiğinde daha da yüksek görünmektedir. Geçmiş çalışmalar 2 hafta ile 9 ay arasında değişen farklı test tekrar test ölçümlerinde bağlanma stillerinin değişmezlik katsayılarının çok fazla değişmediğini göstermektedir (Feeney ve ark., 1994; Levy ve Davis, 1988; Hammond ve Fletcher, 1991; Scharfe ve Bartholomew, 1994). Ancak, katılımcıları farklı yöntemlerle aynı bağlanma stilleri içinde sınıflandırma açısından İA ve İÖA altölçekleri arasındaki çakışma görece düşüktür. Katılımcıların % 60'ı her iki yöntem tarafından aynı bağlanma stili içinde sınıflandırılmaktadır. Bu oran korkulu ve kayıtsız stillerde daha da düşmektedir. Benzer örnekte 3. çalışmada ele alınan ABD örneklemini için de geçerlidir. Sümer'in (1996) ABD'li romantik ilişki içinde olan öğrenci örneklemini üzerinde

yürüttüğü bir çalışmada da benzer sonuçlar gözlenmiştir. İA ve İÖA'nın güvenilirlik ve geçerliği üzerine yürütülen araştırmalarda Griffin ve Bartholomew (1994) ve Scarfe ve Bartholomew (1994) kategorik ölçümler arasındaki çakışma düzeyini incelememişlerdir. Ancak her iki çalışmada da sürekli puanlar ya da boyutlar temelinde ölçülen bağlanma stillerinin kategorik ölçümlerden daha yüksek düzeyde birleşen geçerliğine sahip olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda, sürekli değişkenlerin kategorik hale getirilmesinin genelde bilgi kaybına yol açtığı ve kategorik ölçümlerin güvenilirliğinin daha düşük olduğu da söylenebilir (Griffin ve Bartholomew, 1994b) Ölçeklerin ölçme kararlılığını ve farklı yöntemlerle (görüşme, arkadaş veya eş raporu vb.) ölçülen bağlanma stilleri arasındaki çakışma düzeyini inceleyen çalışmalarda benzer bulgular elde edilmiştir. Ancak, görüşme yoluyla ölçülen bağlanma stillerinin eş raporu ve İA ile ölçülen bağlanma stillerinden daha yüksek değişmezlik ve iç tutarlık katsayısına sahip olduğu bulunmuştur (Scharfe ve Bartholomew, 1994). Görüşme yöntemi ve İA ile ölçülen aynı bağlanma stilleri arasındaki çakışma düzeyi güvenli bağlanma stiliinde güvensiz bağlanma stillerinden çok daha yüksektir (Crowell, Treboux ve Waters, 1999; Scarfe ve Bartholomew, 1994). Sonuç olarak iki ölçek arasındaki çakışma oranı her iki kültürde de beklenenden daha düşüktür. Dolayısıyla kültürden bağımsız olarak bu ölçeklerle sınıflandırılan bağlanma grupları arasında farklı sınıflandırmanın yüksek olacağı söylenebilir.

Bartholomew'un (1994) işaret ettiği gibi bağlanma kuramının sayıltularının sınanması ve destekleyici bulguların elde edilebilmesi kullanılan ölçme araçlarının kalitesi ile doğrudan bağlantılıdır. Burada, elde edilen sonucun ölçme araçlarındaki güvenilirlik düzeyinden mi yoksa bu araçlarla ölçülen yapıların (construct) geçerliğinden mi kaynaklandığı sorulması gereken bir sorudur. Genel olarak ölçeklerin güvenilirlik eksikliği onlarla ölçülen yapıların kararlılığını olumsuz yönde etkilemektedir. Scarfe ve Bartholomew (1994)'un da belirttiği gibi bağlanma stillerinin birleşen geçerlik katsayıları gerçekte bu ölçeklerle ölçülenlerden daha da yüksek olabilir. Özetle, buradan çıkarılacak sonuç yetişkin bağlanma

stillerin kategoriler yerine boyutlar şeklinde ölçülmesi ve ölçümlerde farklı yöntemlerin kullanılması gerektiğidir. Griffin ve Bartholomew (1994b), güvenirliliğin nasıl belirlendiğinden bağımsız olarak çok maddeli bağlanma ölçümlerinin her zaman tek maddeli ölçümlerden daha güvenilir sonuçlar verdiğini belirtmektedir. Bu çalışmada da İÖA, tek maddeli ölçüm olan İA'dan daha güvenilir sonuçlar vermesi bununla açıklanabilir.

Ölçeklerin Geçerliliği

Birinci çalışma bulguları "çoklu özellik-çoklu yöntem matrisi" kapsamında ele alındığında dört bağlanma stilinin Türk örneklemini üzerinde kabul edilir düzeyde birleşen (convergent) ve ayrışan (discriminant) geçerliliğine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Diğer bir deyişle aynı bağlanma stilini ölçen farklı altölçekler arasında yüksek korelasyonlar elde edilirken, farklı bağlanma stillerini ölçen altölçekler arasında da görece düşük korelasyonlar gözlenmiştir. İkinci çalışmanın bulguları ise DBM'nin önerdiği yetişkin bağlanma stillerinin Türk örneklemini için de geçerli olduğunu ve altta yatan zihinsel modellerin olumlu /olumsuz olmasına göre tanımlanabildiğini göstermiştir. Özellikle diskriminant fonksiyon analizi sonuçları araştırmada yer alan sonuç değişkenleri temelinde dört bağlanma stilinin modelin önerdiği şekilde ayrıştığını göstermektedir. Birbirine karşıt konumda bulunması gereken güvenli-korkulu ve kayıtsız-saplantılı bağlanma stilleri öngörüldüğü gibi birbirinin çaprazında ve diğerlerine göre birbirlerine en uzak konumda yer almaktadır (Bkz. Şekil 2). Bu alandaki çalışmalarla tutarlı olarak güvenli bağlanan katılımcıların güvensiz katılımcılardan, özellikle de korkulu ve saplantılılardan daha yüksek düzeyde benlik saygısına ve benlik belirginliğine sahip oldukları ve düşük düzeyde sürekli kaygı, onaylanmama kaygısı, ayrılık kaygısı ve başkalarını memnun etme isteği rapor ettikleri bulunmuştur. Kayıtsız bağlanan katılımcılar, beklendiği gibi, diğer güvensiz gruplardan daha düşük düzeylerde sürekli kaygı, onaylanmama kaygısı, başkalarını memnun etme isteği, ayrılık kaygısı ve yalnızlıktan hoşlanma rapor etmişlerdir. Korkulu ve saplantılı bağlananlarda ise bunun tersi bir örüntü gözlenmiştir. Bulgulara genel olarak bakıldığında

benlik modeli olumsuz olan katılımcıların (korkulu ve saplantılı) benlik modeli olumlu olan katılımcılardan (güvenli ve kayıtsız) kaygı içeren bütün değişkenlerde daha yüksek ortalamalara sahip oldukları görülmektedir. Başkalarına ilişkin tutum ya da davranışları ölçen başkalarını memnun etme isteği ve yalnızlıktan hoşlanma gibi değişkenlerde ise başkaları modeli olumsuz olan katılımcılarla (korkulu ve kayıtsız) başkaları modeli olumlu olan katılımcılar (güvenli ve saplantılı) arasında beklendik yönde farklılıklar bulunmuştur. Griffin and Bartholomew (1994a) ve Brennan, Clark ve Shaver (1998) yetişkin bağlanma sisteminde benlik modelinin doğrudan ilişkilerde yaşanan kaygıyı, başkaları modelinin de kaçınmayı (avoidance) yansıttığını belirtmektedir. Bu çalışmada da bağlanma stilleri arasındaki farklılıklar kaygı ve kaçınma temelinde incelendiğinde bağlanma gruplarının yüksek yapı geçerliliğine sahip olduğu söylenebilir.

Geçmişteki çalışmalar, DBM dışındaki yetişkin bağlanma modellerinin ya da yaklaşımlarının da (örn.; Brennan ve ark., 1991; Brennan ve ark., 1998; Feeney ve ark., 1994; Hazan ve Shaver, 1987; Simpson ve ark., 1992) benlik ve başkaları modellerine karşılık gelen iki boyut üzerinde tanımlanabileceğini göstermektedir. Burada sorulması gereken önemli soru, temel bağlanma boyutlarını değil de bağlanma prototiplerini (yakın ilişkilerde davranış örüntülerini) ölçmeyi amaçlayan İA ve İÖA'nın ne ölçüde iki zihinsel modeli yansıtacak güce (geçerliğe) sahip olduğudur. Son yıllarda yapılan kapsamlı bir çalışmada Brennan ve arkadaşları (1998), yetişkin bağlanma literatüründe sözü edilen ve İA ve İÖA'nın da içinde bulunduğu 60 bağlanma ölçek ve altölçeklerinden alınan 323 madde üzerinde yaptıkları faktör analizinde temelde kaygı ve kaçınmayı yansıtan iki boyut elde etmişlerdir. Yazarlar, bu iki boyutun DBM'de önerilen boyutlara paralel olduğunu ve Bartholomew'un dört bağlanma stilinin bu iki yeni boyut üzerinde de beklendik bir örüntü sergilediğini göstermişlerdir. Brennan ve arkadaşları katılımcıları hem klaster analizi yoluyla kaygı ve kaçınma boyutlarından aldıkları puanlar temelinde dört gruba ayırmışlar hem de Bartholomew'un İA'sına göre sınıflandırmışlardır. İki yöntemin

karşılaştırılmasında kaygı ve kaçınma boyutları temelinde yapılan sınıflandırmanın İA ile yapılan sınıflandırmadan sonuç değişkenleri ile (ilişkilerde yaşanan duygu, düşünce ve davranışları yansıtan ölçümler) ilişkiler açısından daha güçlü ilişkiler gösterdiği bulunmuştur. Bu sonuç, bağlanma stilleri yerine temel bağlanma boyutlarını ölçen ölçeklerin daha yüksek geçerliğe sahip olabileceğini göstermektedir.

Özetle, bu araştırmalardan çıkan sonuçlar yetişkin bağlanma örüntülerinin Bowlby (1973) ve Bartholomew'un (1990) önerdiği şekilde dört temel prototip ve iki boyut temelinde tanımlanabileceğini, ancak bu boyut ve prototipleri ölçen araçların gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bretherton'un (1992) belirttiği gibi bağlanmada kuramsal gelişmelerle metodolojik gelişmeler el ele yürütülmeli ve yetişkin bağlanması için uygun ölçüm teknikleri geliştirilmelidir. Bretherton'a göre, Bowlby'nin kuramının gelişim ve klinik psikolojisi üzerinde günümüzdeki etkisi Ainsworth'un Yabancı Durum ve Main'in Yetişkin Bağlanma Görüşme tekniklerinin geliştirilmesi sayesinde olmuştur. Bu anlamda yetişkin bağlanma stillerinin psikometrik niteliği yüksek ölçeklerle ölçülmesi özellikle yakın ilişkiler alanına önemli katkılarda bulunacaktır. Bu nedenle, Bartholomew'in de (1994) işaret ettiği gibi, bağlanma alanında çalışanların ölçüm konularına daha fazla çaba harcaması gerekmektedir. Bu bağlamda, gelecek çalışmalarda özellikle Brennan ve arkadaşlarının iki boyutlu ölçekleri başta olmak üzere diğer sınıflama ve ölçme yöntemleri de Türk kültüründe sınanmalıdır.

Kültürel Farklılıklar

Üçüncü çalışmada Türk ve Amerikalı öğrenci grupları arasında yapılan karşılaştırmadan çıkan sonuçlar kullanılan iki ölçek arasındaki farklılıklar dikkate alınarak yorumlanmalıdır. Ölçeklerin psikometrik nitelikleri açısından belirgin bir kültürel farklılık gözlenmemiştir. Yalnızca, İA ile ilgili olarak, Türk örneklemi üzerinde yürütülen faktör analizlerinde iki faktörlü örüntü net olarak ortaya çıkmamıştır. Bu durum tek maddeli paragraf değerlendirmelerine dayandığı için İA altölçeklerine beklendik yönde cevap verme eğiliminin Türk öğrencileri arasında daha yaygın olabileceği ile açıklanabilir. Nitekim, hem 1. hem

de 2. çalışmada İA kayıtsız stil ortalaması belirgin bir şekilde İÖA ile yapılan bütün ölçümlerden düşük çıkmıştır (ortalamalar 7 üzerinden yaklaşık 2.5 civarında). Bir anlamda katılımcılar başkalarından kopmak veya onları reddetmek anlamına gelebilen kayıtsız tanımlamasını onaylamak istememektedir. Başkalarına ve yakın ilişkilere çok önem verilen toplulukçu kültürlerde İA paragraf değerlendirmelerinin yanlılığa yol açacağı söylenebilir.

İÖA ile yapılan analizlerde ise ölçeğin psikometrik özellikleri açısından her iki kültürde benzer örüntüler gözlenmiştir. Bu nedenle, İÖA'nın, en azından Türk ve Amerika örneklemi açısından, görece yüksek geçerliğe sahip olduğu söylenebilir. Ancak, her iki kültürde de ölçekler arasındaki çakışma düzeyinin daha düşük olması ve farklılıkların kullanılan ölçeğe göre kısmen değişiyor olması bulguların dikkatli yorumlanması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle bağlanma stillerine ilişkin kültürlerarası farklılıkların diğer bağlanma ölçekleri üzerinde de sınanması gerekir.

Hem kategorik temelde hem de ortalamalar açısından yapılan kültürel karşılaştırmalarda genel olarak farklılıkların güvensiz stiller arasında olduğu gözlenmiştir. Amerikalı öğrencilere kıyasla Türk öğrenciler kendilerini daha az korkulu ve kayıtsız ve daha fazla saplantılı olarak tanımlama eğilimindedirler. Bu bulgu Türk öğrencilerin başkaları modelinin Amerikalı öğrencilerden daha olumlu olduğu, ancak yakın ilişkileriyle daha fazla takıntılı oldukları şeklinde yorumlanabilir. Kültürel farklılığı yansıtan bu sonuç benlik kavramının ve ilişkilerin kültürden kültüre değişen yapısı ve anlamı ile ilişkili olabilir. Bireyci Batı kültürlerinde benlik kavramı ve kişilerarası ilişkiler bağımsızlık, özerklik, kendine dayanma ve kendine yetme ilkeleri temelinde biçimlenirken toplulukçu kültürlerde bunlar karşılıklı bağımlılık ve sosyal uyum ilkeleri temelinde biçimlenir ve bu nedenle ilişkiler benlik tanımında merkezi bir yer işgal ederler (Markus ve Kitayama, 1991). Benzer şekilde, Kağıtçıbaşı da (1998) Türkiye gibi toplulukçu kültürlerde sosyalizasyon sürecinde ilişkilerin önemine yapılan vurgu nedeniyle benlik kavramının daha çok "ilişkisel" bir içerik taşıdığını, bireyci batı kültürlerinde ise benliğin daha çok "ayrışık" olarak tanımlandığını ileri sürmektedir.

İmamoğlu (1998) ise, genelde Türk kültüründe bireyci ve toplulukçu eğilimlerin farklı yönlerinin bir uyum içinde barındırıldığını ancak “ayrışmaya” karşı “bütünleşme ya da ilişkisellik” eğilimlerinin toplumumuzda daha ağır bastığını vurgulamaktadır. Bu kuramsal yaklaşımlara dayanarak, özellikle güvensiz bağlanma stillerindeki dağılımların, bu stillerin “ilişkiye” ya da “ayrışmaya” yaptığı vurgu açısından kültürlerarası farklılıklar gösterebileceği ileri sürülebilir. Nitekim, bu çalışmada Amerikan ve Türk öğrenciler arasında özellikle saplantılı-kayıtsız bağlanma ekseninde bir farklılık bulunması, diğer bir deyişle, Türk öğrencilerin daha çok saplantılı, Amerikan öğrencilerin ise kayıtsız olması bu yaklaşımları kısmen desteklemektedir. Kültürel farklılıklar çocuklukta bağlanmayı inceleyen çalışmalarda gözlenmesine karşın (örn., Grossmann ve Grossmann, 1991) yetişkin bağlanma literatüründe yeterince incelenmemiştir. Gelecek çalışmalarda bu konu daha kapsamlı ele alınmalıdır.

Çocuklukta bağlanmayı inceleyen kültürlerarası karşılaştırmalar bakıcı-çocuk ilişkisindeki kültüre özgü farklılıkların bağlanma yapılarına taşındığına ilişkin kanıtlar sunmaktadır. Örneğin, yabancı durum yöntemi ile yapılan çalışmalarda Alman çocukların daha çok kaçınan-kayıtsız, İsraili çocukların ise daha kaygılı-kararsız bağlanma stili içerisinde gruplandığı gözlenmiştir. Bu farklılıklar her iki kültürdeki bakıcı-çocuk etkileşiminin ve bakıcıların duyarlılık derecesinin farklı oluşu ile açıklanmaktadır (Main, 1990; Harwood ve ark., 1995). Bu görüşlerle paralel olarak Vereijken, Riksen-Walraven ve Van Lieshout (1997), bağlanma kavramının Japon ve Batı kültürleri açısından farklı anlamlar taşıdığını, bağlanmanın Japon kültüründe karşılıklı bağımlılık (amae) ilkelerine göre biçimlendiğini ve bunun Batıdaki bağımlılık kavramından çok farklı olduğunu belirtmektedir. Ancak kültürel farklılıklar kontrol edildiğinde güvenli bağlanmanın bütün kültürlerde tercih edilen stil olduğu ileri sürülmektedir. Dolayısıyla gelecek çalışmalarda daha çok güvensiz bağlanma stilleri arasındaki kültürel farklılıkların örüntüsü incelenmelidir.

Araştırmanın sınırlılıkları

Bu çalışma bağlanma stillerinin kültürlerarası geçerliğine ilişkin bulgular sunarak

yetişkin bağlanma literatürüne katkıda bulunmasına karşın bazı yöntemsel sınırlılıklara sahiptir. İlk olarak, araştırma örneklemi yalnızca öğrencilerden oluşmaktadır. Çoğunlukla ergenlik döneminin sonunda olan bu öğrencilerin sınırlı ilişki deneyimlerine sahip olması gibi bazı özellikleri nedeniyle bağlanma stillerinin kararlılığı görece düşük olabilir. Bu da sonuçların genellenebilirliğini olumsuz yönde etkileyebilir. İkinci olarak, 1. çalışmada yer alan örneklem sayısı görece sınırlı kalmıştır. Özellikle, tekrar test uygulamasında 31 öğrenciye ulaşılamaması örneklem genişliğini önemli ölçüde daraltmıştır. Gelecek çalışmalar, bağlanma stillerinin güvenilirlik ve kararlılığını daha geniş bir örneklem üzerinde test etmelidirler. Üçüncüsü, çalışmada kullanılan benlik belirginliği ölçeğinin Türk kültüründeki geçerliği test edilmemiştir. Yüksek iç tutarlığa sahip bu ölçeğin gelecek çalışmalarda geçerlik açısından da incelenmesi gerekmektedir. Aile ve arkadaşlardan duyulan memnuniyet gibi bazı değişkenler tek maddeli ölçeklerle ölçülmüştür. Bu nedenle bu tür değişkenlerde tutarlı bir sonuç gözlenememiştir. Dördüncüsü, bağlanma stilleri benlik ve başkaları modelleri temelinde biçimlenirken analizler ve değerlendirmeler genellikle bağlanma stilleri dikkate alınarak yapılmaktadır. Gelecek çalışmalarda, bireysel farklılıkların altta yatan zihinsel modeller temelinde incelenmesi önerilmektedir (Griffin ve Bartholomew, 1994b). Son olarak, çalışmada kullanılan bütün değişkenler yalnızca katılımcı ifadesine dayalı araçlarla ölçülmüştür. Bu, ortak yöntem varyansı açısından bir yanlılığa yol açabilir. Geçmiş çalışmalar özellikle bağlanma stillerinin hem görüşme hem de katılımcı ifadesi yoluyla ölçülmesinin daha güvenilir sonuçlar verdiğini göstermektedir (Bartholomew, 1994).

Sonuç olarak, son yıllarda yetişkin bağlanma alanında gözlenen çok hızlı gelişme ve ilerlemelere karşın, ölçüm sorunu bu alanda en önemli sorun olmaya devam etmektedir (Bartholomew, 1994, Brennan ve ark., 1998, Rothbard ve Shaver, 1994). Benzer bağlanma yapılarının farklı ölçek ve yöntemlerle ölçülüyor olması araştırmacılar arasındaki iletişimi zorlaştırmaktadır. Gelecek çalışmalarda yetişkin bağlanma stillerinin psikometrik kalitesi daha yüksek ölçeklerle ve iki

temel bağlanma boyutunu dikkate alacak şekilde ölçülmesi ortak kavramlar kullanma açısından yararlı bir strateji olarak gözükmektedir. Ayrıca, bağlanma örüntülerinde gözlenen kültürlerarası farklılıkların süreç ve dinamiklerini açıklamak gelecek çalışmalar için değerli bir araştırma alanı oluşturmaktadır.

Kaynaklar

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Baldwin, M. W., & Fehr, B. (1995). On the stability of attachment style ratings. *Personal Relationships*, 2, 247-261.
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7, 147-178.
- Bartholomew, K. (1993). From childhood to adult relationships: Attachment theory and research. In S. Duck (Ed.), *Understanding relationship processes: 2. Learning about relationships* (pp. 30-62). London: Sage.
- Bartholomew, K. (1994). Assessment of individual differences in adult attachment. *Psychological Inquiry*, 5, 23-67.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-241.
- Baumgardner, A. H. (1990). To know oneself is to like oneself: Self-certainty and self-affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 1062-1072.
- Beck, A. T., Epstein, N., Harrison, R. P., & Emery, J. (1983). *Development of the Sociotropy-Autonomy Scale: A measure of personality factors in psychopathology*. Philadelphia: University of Pennsylvania.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Separation, anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1979). *The making and breaking of affectional bonds*. London: Tavistock.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: Sadness and depression*. New York: Basic Books.
- Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In J. A. Simpson and W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships*. New York: Guilford Press.
- Brennan, K. A., & Shaver, P. R. (1995). Dimensions of adult attachment and the dynamics of romantic relationships. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 267-283.
- Brennan, K. A., Shaver, P. R., & Tobey, A. E. (1991). Attachment styles, gender, and parental problem drinking. *Journal of Social and Personal Relationships*, 8, 451-466.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28, 759-775.
- Bylsma, W. H., Cozzarelli, C., & Sümer, N. (1997). Relation between adult attachment styles and global self-esteem. *Basic and Applied Social Psychology*, 19, 1-16.
- Campbell, J. D., Trapnell, P. D., Heine, S. J., Katz, I. M., Lavallee, L. F., & Lehman, D. R. (1996). Self-concept clarity measurement, personality correlates, and cultural boundaries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 1114-1114.
- Campos, J. J., Barrett, K., Lamb, M. E., Goldsmith, H. H., & Stenberg, C. (1983). Socioemotional development. In P. H. Mussen (Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 2. Infancy and developmental psychobiology* (pp. 783-915). New York: Wiley.
- Carnelley, K. B., Pietromonaco, P. R., & Jaffe, K. (1994). Depression, working models of others, and relationship functioning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 127-140.
- Carver, C. S. (1997). Adult attachment and personality: Converging evidence and a new measure. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23, 865-883.
- Cassidy, J. (1988). The self as related to child-mother attachment at six. *Child Development*, 59, 121-134.
- Collins, N. L., & Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 644-663.
- Cozzarelli, C., Sümer, N., & Major, B. (1998). Mental models of attachment and coping with abortion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 453-467.
- Crowell, J. A., Treboux, D., & Waters, E. (1999). The Adult Attachment Interview and the Relationship Questionnaire: Relations to reports of mothers and partners. *Personal Relationships*, 6, 1-18.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı*. Yayınlanmamış uzmanlık tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Davila, J., Burge, D., & Hammen, C. (1997). Why does attachment style change? *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 826-838.
- Feeney, J. A., & Noller, P. (1990). Attachment style as a predictor of adult romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 281-291.
- Feeney, J., Noller, P., & Callan, V. J. (1994). Attachment style, communication and satisfaction in the early years of marriage. In K. Bartholomew & D. Perlman (Eds.), *Advances in personal relationships, Vol. 5: Attachment processes in adulthood* (pp. 269-308). London: Jessica Kingsley.
- Griffin, D., & Bartholomew, K. (1994a). The metaphysics of measurement: The case of adult attachment. In K. Bartholomew and D. Perlman (Eds.), *Attachment processes in adulthood: Advances in personal relationships* (Vol. 5, pp. 17-52). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Griffin, D., & Bartholomew, K. (1994b). Models of the self and other: Fundamental dimensions underlying measures

- of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 430-445.
- Grossmann, K. E., & Grossmann, K. (1991). Attachment quality as an organizer of emotional and behavioral responses in a longitudinal perspective. In C. M. Parkes, J. Stevenson-Hinde & P. Marris (Eds.), *Attachment Across the Life Cycle* (pp. 93-114). London: Tavistock/Routledge.
- Hammond, J. R., & Fletcher, G. J. O. (1991). Attachment styles and relationship satisfaction in the development of close relationships. *New Zealand Journal of Psychology*, 20, 56-62.
- Harwood, R. L., Miller, J. G., & Irizarry, N. L. (1995). *Culture and attachment: Perceptions of the child in context*. New York: Guilford Press.
- Hazan, C., & Shaver, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524.
- Hazan, C., & Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5, 1-22.
- Hortaçsu, N., Cesur, S., & Oral, A. (1993). Relationships between depression and attachment styles in parent- and institution-reared Turkish children. *The Journal of Genetic Psychology*, 154, 329-337.
- İmamoğlu, E. O. (1998). Individualism and collectivism in a model and scale of balanced differentiation and integration. *Journal of Psychology*, 132, 95-105.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültür ve Benlik. Kültürel Psikoloji: İnsan bağlamında insan ve aile*. İstanbul: Altan Yayınları.
- Kirkpatrick, L. A., & Davis, K. E. (1994). Attachment styles, gender, and relationship stability: A longitudinal analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 502-512.
- Levy, K. N., Blatt, S. J., & Shaver, P. R. (1998). Attachment styles and parental representations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 407-419.
- Levy, M. B., & Davis, K. E. (1988). Lovestyles and attachment styles compared: Their relations to each other and to various relationship characteristics. *Journal of Social and Personal Relationships*, 5, 439-471.
- Main, M. (1990). Cross-cultural studies of attachment organization: Recent studies, changing methodologies, and the concept of conditional strategies. *Human Development*, 33, 48-61.
- Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50 (1&2, Serial No. 209), 66-104.
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98, 221-253.
- Mickelson, K. D., Kessler, R. C., & Shaver, P. R. (1997). Adult attachment in a nationally representative sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 1092-1106.
- Mikulincer, M., Florian, V., & Tolmacz, R. (1990). Attachment styles and fear of personal death: A case study of affect regulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 273-280.
- Miller, J. B. (1993). Learning from early relationship experience. In S. Duck (Ed.), *Understanding relationship processes: 2. Learning about relationships* (pp. 30-62). London: Sage.
- Noller, P., & Feeney, J. A. (1994). Whither attachment theory: Attachment to our caregivers or to our models? *Psychological Inquiry*, 5, 51-55.
- Öner, N. (1977). Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri'nin Türk toplumunda geçerliği. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Öner, N., & LeCompte, A. (1985). *(Sürekli) Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri Elkitabı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and adolescent self-image*. Princeton: Princeton University Press.
- Rothbard, J. C., & Shaver, P. R. (1994). Continuity of attachment across the life span. In M. B. Sperling and W. H. Berman (Eds.), *Attachment in adults: Clinical and developmental perspectives* (pp. 31-72). New York: The Guilford Press.
- Scharfe, E., & Bartholomew, K. (1994). Reliability and stability of adult attachment patterns. *Personal Relationships*, 1, 23-43.
- Shaver, P. R., & Hazan, C. (1993). Adult romantic attachment: Theory and evidence. In D. Perlman & W. Jones (Eds.), *Advances in personal relationships: A research annual* (vol. 4, pp. 29-70). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Shaver, P. R., Hazan, C., & Bradshaw, D. (1988). Love as attachment: The integration of three behavioral systems. In R. J. Sternberg & M. L. Barnes (Eds.), *The psychology of love* (pp. 68-99). New Haven, CT: Yale University Press.
- Simpson, J. A. (1990). Influence of attachment styles on romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 971-980.
- Simpson, J. A., Rholes, W. S., & Nelligan, J. S. (1992). Support-seeking and support-giving within couples in an anxiety provoking situation: The role of attachment styles. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 434-446.
- Spielberger, C. D., Gorsuch, R. L., & Lushene, R. E. (1970). *Manual for State-Trait Anxiety Inventory*. California: Consulting Psychologists Press.
- Sümer, N. (1996). *The impact of mental models of attachment on partner and self-attributions and relationship satisfaction*. Yayınlanmamış doktora tezi. Kansas: Kansas State University.
- Sümer, N., & Cozzarelli, C. (1994). Attachment style differences in ego identity status and self-concept. Paper presented at the 66th Annual Convention of the Midwestern Psychological Association, Chicago, IL.
- Şahin, N. H., Ulusoy, M., & Şahin, N. (1993). Exploring the sociotropy-autonomy dimensions in a sample of

- Turkish psychiatric inpatients. *Journal of Clinical Psychology*, 49, 751-763.
- Tuğrul, C. (1994). Alkoliklerin çocuklarının aile ortamlarındaki stres kaynakları, etkileri ve stresle başa çıkma yolları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9, 57-73.
- Van Ijzendoorn, M. H. (Ed.). (1990). Cross-cultural validity of attachment theory [Special issue]. *Human Development*, 33.
- Vaughn, B., Egeland, B., Sroufe, A., & Waters, E. (1979). Individual differences in infant-mother attachment at twelve and eighteen months: Stability and change in families under stress. *Child Development*, 50, 971-975.
- Vereijken, C. M. J. L. , Riksen-Walraven, J. M., & Van Lieshout, C. F. M. (1997). Mother-infant relationships in Japan-attachment, dependency, and amae. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 28, 442-462.
- Waters, E. (1978). The reliability and stability of individual differences in infant-mother attachment. *Child Development*, 49, 483-494.